

16252003

35

**TÜRK ÜNİVERSİTELERİ İÇİN
TÜRK DİLİ DERSİ PROGRAM MODELİ**

Zakine ÇELİK ÖZTÜRK

(Yüksek Lisans Tezi)

Eskişehir, 1999

**TÜRK ÜNİVERSİTELERİ İÇİN TÜRK DİLİ DERSİ
PROGRAM MODELİ**

Zakine ÇELİK ÖZTÜRK

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı
Danışman: Prof. Dr. Şefik YAŞAR

Eskişehir
Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Nisan 1999

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZÜ

TÜRK ÜNİVERSİTELERİ İÇİN TÜRK DİLİ DERSİ PROGRAM MODELİ

Zakine Çelik Öztürk

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Nisan 1999

Danışman: Prof. Dr. Şefik Yaşar

Bu araştırmanın amacı üniversitelerdeki Türk Dili dersi öğretim elemanları ile Türk Dili dersi okuyan üniversite öğrencilerinin görüşlerine dayalı olarak Türk üniversitelerinde uygulanabilecek bir Türk Dili dersi program modeli geliştirmektir. Bu görüş ve beklentiler doğrultusunda Türk Dili dersi programının ilkeleri, amaçları, içeriği, öğretim süreçleri ve öğrenci başarısını değerlendirme biçimi belirlenmeye çalışılmıştır.

Araştırma tarama modeli ile yapılmıştır. Araştırmanın örneklemi Anadolu, Ankara, Boğaziçi, Çukurova, Dokuz Eylül, Dumlupınar, Erciyes, Fırat, Gazi, Hacettepe, İnönü, Kırıkkale, Kocaeli, Kocatepe, Niğde, 19 Mayıs, Osman Gazi, Selçuk, Süleyman Demirel, Uludağ üniversitelerinde 1997 - 1998 öğretim yılında YÖK zorunlu Türk Dili dersi okutmakla görevli 94 öğretim elemanı ve Anadolu, Boğaziçi, Hacettepe, Selçuk, Uludağ üniversitelerinin eğitim fakültelerinin İngilizce bölümlerine dil (D), edebiyat fakültelerinin sosyoloji bölümlerine Türkçe-sosyal (TS), tarih bölümlerine sosyal (S), fen fakültelerinin matematik bölümlerine Türkçe-matematik (TM), kimya bölümlerine fen (F), iktisadi ve idari bilimler fakültelerinin iktisat bölümlerine matematik (M) puan türüne göre yerleştirilmiş 508 öğrenciden oluşmuştur.

Veriler iki gruba da anket uygulanarak toplanmıştır. Öğretim elemanlarına ve öğrencilere uygulanan anket araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Anketler iki bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde öğretim elemanları ve öğrencilerin kişisel bilgileri, ikinci bölümde ise konuyla ilgili görüşlerini öğrenmeye yönelik sorular yer almıştır. Öğretim elemanlarına 65, öğrencilere 41 soru sorulmuştur.

Veriler bilgisayar ortamında çözümlenmiştir. Verilerin çözümlenmesi frekans ve yüzdeyle yapılmıştır.

Öğretim elemanları ve öğrencilerin görüşlerini yansıtan araştırma bulgularının başlıcaları şunlardır: Üniversitelerde Türk Dili dersinin amaçları öğrencinin konuşma, okuma ve yazma becerilerini geliştirmesine, kendisini daha rahat anlatabilmesine yardımcı olmalıdır. Dersin içeriği bu konuları içermelidir. Uygulamada, dilbilgisi konularından çok konuşma, okuma, yazma çalışmaları ve çeşitli konularda tartışılması öğrencinin derse olan ilgisini artıracaktır. Türk Dili dersleri üniversitelerde oluşturulacak merkezi bir Türk dili eğitimi birimince planlanıp yürütülmelidir. Türk Dili dersi öğretim elemanları dönem başı ve sonunda bir araya gelerek görüş alışverişinde bulunmalıdırlar. Öğretim elemanları için hizmetiçi eğitim kursları düzenlenmelidir. Türk Dili dersi iki yarıyıl, haftada iki saat ve zorunlu olarak okutulmalıdır. Öğrenci başarısının değerlendirilmesi için sınav yapılmalı ve not verilmelidir. Bu değerlendirme için kullanılacak en uygun test türü ise karma testlerdir.

Bu bulgulara dayalı olarak Türk Dili programının etkililiğini artırmaya yönelik önerilerde bulunulmuştur.

ABSTRACT

The aim of this research is to develop a model of Turkish language course which can be applied to Turkish universities, by taking opinions of Turkish language instructors and university students studying Turkish language into account. In accordance with these opinions and expectations, this study aims to determine the principles, objectives, the method of evaluating students achievements, context, and teaching processes of Turkish language course programme.

The research was carried out through the use of survey model. The research sample covered 94 instructors who teach compulsory Turkish language course required by the Higher Educational Council (YÖK) in the universities of Anadolu, Ankara, Boğaziçi, Çukurova, Dokuz Eylül, Dumlupınar, Erciyes, Fırat, Gazi, Hacettepe, İnönü, Kırıkkale, Kocaeli, Kocatepe, Niğde, 19 Mayıs, Osman Gazi, Selçuk, Süleyman Demirel, Uludağ in 1997 - 1998 and 508 undergraduate students from the Departments of English Literature (selected by language score) in the Faculties of Education, the Departments of Sociology (Turkish-social scores) and History (social score) in the Faculties of Letters, the Departments of Mathematics (Turkish-Mathematics scores) and Chemistry (science score), in the Faculties of Science and the Departments of Economics (mathematics score), in the Faculties of Economics and Administrative Sciences in the Universities of Anadolu, Boğaziçi, Hacettepe, Selçuk and Uludağ.

The data were obtained from the results of the questionnaire that was applied to both groups of instructors and students. The questionnaire which was developed by the researcher consisted of two parts. The first part deals with personal information and the second part with the questions related to opinions of the subjects about this study. Instructors were asked 65 questions while students were asked 41 questions.

The data were analyzed according to frequency and percentage by computer.

The main research findings reflecting the opinions of instructors and students are given below: the objectives of the Turkish language courses have to develop speaking, reading and writing skills and help people express themselves freely.

The context of the subject should cover all of those given above. In practice, rather than grammar speaking, reading, writing and discussions about various subjects will enhance students interest to the course. Turkish language courses should be planned and carried out by a central of Turkish Language Unit established in the

university. The instructors should exchange their ideas and views in seminars at the beginning and the end of the semester. An in-service training course should be organized for instructors. The course should be compulsory and two hours a week in two semesters. The students success should be assessed by examinations. The most appropriate test type to be used should be mixed tests.

Suggestions based on the findings of this study are developed to improve the effectiveness of Turkish language programme.

DEĞERLENDİRME KURULU VE ENSTİTÜ ONAYI

Zakine (ÇELİK) ÖZTÜRK'ün, "Türk Üniversiteleri İçin Türk Dili Dersi Program Modeli" başlıklı Eğitim Bilimleri (Eğitim Programları ve Öğretim) Anabilim Dalındaki, Yüksek Lisans tezi 29/04/1999 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Adı-Soyadı

İmza

Üye (Tez Danışmanı) : Prof.Dr. Şefik YAŞAR

Üye : Prof.Dr. Ersan SÖZER

Üye : Y.Doç.Dr. Zeliha GÜNEŞ

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

29.04/1999

ÖNSÖZ

İnsan, duygu ve düşüncelerini dil yardımıyla diğer insanlara iletir. İletişimin sağlıklı kurulabilmesi için araç olarak kullanılan dilin iyi bilinmesi gerekir. Tabii, insanın kendini en iyi ifade edebileceği dil anadilidir. Eğitimsiz insanın anadilinde yapacağı yanlışlıklar hoş görülebilir; ama eğitilmiş insan anadilini iyi kullanmalıdır. Eğitilmiş insan nerede, nasıl konuşacağını; isteklerini yazıyla nasıl iletebileceğini, kısacası kendini ifade etmeyi bilmelidir.

Üniversitelerimizde 1981 yılından beri Türk dili dersi okutulmaktadır. YÖK, Türk dili dersinin dört yıl, haftada 2 saat okutulmasını zorunlu kılmıştır. Bu dersin zorunlu olarak okutulması anadili eğitiminde bazı eksiklerin olduğunu göstermektedir. Eksiklerin giderilebilmesi için Türk dili dersinin bir program çerçevesinde işlenmesi gerekmektedir. Fakat 1991 yılında Türk dili dersinin okutulma süresi bir yıla indirilmiş; bu değişiklik daha önce uygulanan “YÖK Zorunlu Türk Dili Dersinin Çerçeve Programı”na yansıtılmamıştır. Her öğretim elemanı da dersi farklı işlemiştir.

Bu çalışmayla, ders işlenişinde, belirtilen nedenlerle görülen farklılıkların giderilebilmesi, dersin konuluş amacına ulaşabilmesi için “Türk dili dersi program modeli” oluşturulmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın planlanmasından sonuçlanmasına kadar bilgilerinden yararlandığım, görüş ve önerileriyle beni yönlendiren danışman hocam Prof. Dr. Şefik Yaşar’a; bilgi, düşünce ve önerileriyle bana yardımcı olan hocalarım Prof. Dr. Gürhan Can, Prof. Dr. Bekir Özer, Prof. Dr. Ersan Sözer, Prof. Dr. Kazım Özdamar, Doç. Dr. Coşkun Bayrak ve Yard. Doç. Dr. Ferhan Odabaşı’ya; tezimi okuyarak görüş ve önerilerini bildiren Yard. Doç. Dr. Mehmet Gültekin’e; yapıtlarından yararlandığım yazarlara teşekkür ederim. Burada adlarını sayamadığım birçok değerli insanın çalışmanın başlangıcından bitimine değin çalışmaya katkıları olmuştur, onlara da teşekkür ederim.

Zakine Çelik Öztürk

Eskişehir, 1999

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZ	ii
ABSTRACT	iv
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	vi
ÖNSÖZ	vii
ÖZGEÇMİŞ	viii
ÇİZELGE LİSTESİ	xi
ŞEKİL LİSTESİ	xiii

BÖLÜM

1. GİRİŞ	1
1.1. Problem	1
1.1.1. Dil Nedir?	1
1.1.1.1. Dilin özellikleri	2
1.1.1.2. Anadili	3
1.1.2. Dilin Doğuşu	4
1.1.2.1. Yansıtma kuramı	5
1.1.2.2. Ünlem kuramı	6
1.1.2.3. İş kuramı	6
1.1.2.4. Beden dili kuramı	6
1.1.2.5. Toplumsal denetim kuramı	7
1.1.3. Dil - Düşünce İlişkisi	7
1.1.4. Dil - Kültür İlişkisi	8
1.1.5. Dil - Eğitim İlişkisi	10
1.2. Amaç	16
1.3. Önem	17
1.4. Sayıtlar	18
1.5. Sınırlılıklar	18
1.6. Tanımlar	19

	Sayfa
2. YÖNTEM	
2.1. Araştırma Modeli	21
2.2. Evren ve Örneklem	21
2.3. Veriler ve Toplanması	27
2.3.1. Öğretim Elemanı Anket Formu	27
2.3.2. Öğrenci Anket Formu	28
2.3.3. Anketlerin Uygulanması	28
2.4. Verilerin Çözümlemesi	29
3. BULGULAR VE YORUMLAR	
3.1. Türk Dili Dersi Programının Temel İlkeleri	30
3.2. Türk Dili Dersi Programının Amaçları	36
3.3. Türk Dili Dersi Programının İçeriği	40
3.4. Türk Dili Dersi Programının Öğretim Süreçleri	44
3.5. Türk Dili Dersinde Öğrenci Başarısının Değerlendirilmesi	50
4. ÖZET, YARGI VE ÖNERİLER	
4.1. Özet	56
4.2. Yargı	56
4.3. Öneriler	
EKLER	58
KAYNAKÇA	80

ÇİZELGE LİSTESİ

Çizelge	Sayfa
1 Araştırmanın Örnekleme	23
2 Öğretim Elemanlarıyla İlgili Kişisel Bilgiler	24
3 Öğretim Elemanlarının Üniversitelere Göre Dağılımı	25
4 Öğrencilerle İlgili Kişisel Bilgiler	26
5 Öğretim Elemanlarına Göre Türk Dili Dersleri Hangi Birim Tarafından Yürütülmelidir?	31
6 Öğretim Elemanlarına Göre Görüş Alışverişinde Bulunmak için Ne Zaman Bir Araya Gelinmelidir?	32
7 Öğretim Elemanlarına Göre Türk Dili Öğretim Elemanlarının Hizmetiçi Eğitime Katılmaları Gerekir mi?.....	32
8 Öğretim Elemanlarına Göre Türk Dili Dersinin Konumu Ne Olmalıdır?.....	33
9 Öğrencilere Göre Türk Dili Dersinin Konumu Ne Olmalıdır?.....	33
10 Öğretim Elemanlarına Göre Türk Dili Dersi Kaç Yıl Okutulmalıdır?..	34
11 Öğrencilere Göre Türk Dili Dersi Kaç Yıl Okutulmalıdır?.....	35
12 Öğretim Elemanlarına Göre Türk Dili Dersinin Haftalık Ders Saati Ne Olmalıdır?.....	35
13 Öğrencilere Göre Türk Dili Dersinin Haftalık Ders Saati Ne Olmalıdır?.....	36
14 Öğretim Elemanlarının Türk Dili Dersi Programındaki Amaçlara Katılma Durumları.....	37
15 Öğrencilerin Türk Dili Dersi Programındaki Amaçlara Katılma Durumları.....	39
16 Öğretim Elemanlarının Türk Dili Dersi Programının İçeriğindeki Konulara Katılma Durumları.....	41
17 Öğrencilerin Türk Dili Dersi Programının İçeriğindeki Konulara Katılma Durumları.....	43
18 Öğretim Elemanlarına Göre Öğrenciler Hangi Uygulamalara İlgi Göstermektedirler?.....	45

	Sayfa
19 Öğrenciler Hangi Uygulamalara İlgil Göstermektedirler?	46
20 Öğretim Elemanlarına Göre Türk Dili Dersinin Öğretiminde Hangi Öğretim Yönlmleri Kullanılmalıdır?.....	47
21 Öğretim Elemanlarına Göre Türk Dili Dersinin Öğretiminde Hangi Öğretim Teknikleri Kullanılmalıdır?.....	48
22 Öğretim Elemanlarına Göre Türk Dili Dersinin Öğretiminde Hangi Öğretim Teknikleri Kullanılmalıdır?.....	49
23 Öğretim Elemanlarına Göre Öğrenci Başarısı Nasıl Değerlendirmelidir?	50
24 Öğretim Elemanlarına Göre Öğrenci Başarısının Değerlendirilmesinde Hangi Test Türleri Kullanılmalıdır?	51

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

ŞEKİL

1.	Toplumsal İnsanbilimci Gözüyle İnsan	11
2.	Türk Dili Dersi Program Modeli	57

1. GİRİŞ

1.1. Problem

İnsanlar toplu olarak yaşadıkları için birbirleriyle iletişim kurmak zorundadırlar. İletişim kurmasalardı, insanlık tarihinde hiçbir ilerleme görülmez, bugünkü duruma ulaşamazdı. Bugün bir tuşa basılarak dünyanın öbür ucundaki bilgiye çok kısa bir zamanda ulaşmak işten bile değildir.

İnsanlar için bu kadar önemli olan iletişimin gerçekleşebilmesi için alıcı, verici ve iletinin (mesaj) olması gerekir. Verici kişinin bir iletisi olsa bile, alıcıya ulaştırılmazsa iletişim sağlanamaz. Bunu ulaştırmanın çeşitli yolları vardır. Müzik, dans, resim, duman gibi öğeler birer iletişim aracı olarak kullanılabilir; fakat bunların hiçbiri insana “dil”in sunduğu sınırsız olanakları sağlayamaz.

Dil, iletişimin en kısa ve kolay yoldan gerçekleşmesini sağlar. Burada sözü edilen dil, konuşma organı olan dil olarak değil, iletişim aracı olan insan dili olarak ele alınmıştır. Aynı zamanda hem yazı hem de konuşma dili “dil” sözcüğü kapsamında değerlendirilmiştir.

1.1.1. Dil Nedir?

“Dil” çok eski zamanlardan beri merak edilen bir konudur. Bunun için “Dil nedir” sorusunu birçok düşünür kendine sormuştur. Yunan düşünürlerinden Platon da bu soruyu kendine soranlardandır. O, bu soruyu Kratylos (1972, s. 274) adlı yapıtında şöyle yanıtlamaktadır: “Kendi özel düşüncelerini sesin yardımıyla, özne ve yüklemle le anlaşılabilir duruma getirmek”.

Daha sonra bu konuda birçok tanım yapılmıştır. Bunun nedeni dilin basit gibi görünen yapısal görünümünün aslında çok karmaşık ve oluşumunun da birçok alanla ilgili olmasından kaynaklanmaktadır. Bunun için de her uzman dili kendi alanına göre

tanımlamıştır. Adalı (1982, s. 14), dili, “İnsan topluluklarının anlaşma, bildirişme aracı” olarak kısaca tanımlarken, Aksan (1995, s. 55) “Düşünce, duygu ve isteklerin bir toplumda ses ve anlam yönünden ortak olan öğeler ve kurallardan yararlanılarak başkalarına aktarılmasını sağlayan çok yönlü, çok gelişmiş bir dizgedir” diyerek daha ayrıntılı tanımlamıştır. Bu tanımlar çoğaltılabilir. Keskin (1993, s. 131), çeşitli açılardan yapılan dil tanımlarının sayısının üç yüz ellinin üzerinde olduğunu belirtmektedir.

1.1.1.1. Dilin özellikleri.- Dilin bazı özellikleri vardır. Bu özellikler dil kavramının anlaşılmasına yardımcı olurken “dil nedir?” sorusuna da yanıt olmaktadır. Dilin özellikleri şöyle sıralanabilir:

1. *Dil bir anlaşma aracıdır.* İnsanlar duygu, düşünce, istek ve kanılarını dil aracılığıyla karşısındaki insanlara anlatmaktadır.

2. *Dilin temeli, bilinmeyen bir zamanda atılmıştır.* Dilin ne zaman doğduğu, nasıl doğduğu kesinlik kazanmamış bir konudur.

3. *Dil bir kurallar dizgesidir.* Her dilin kendine özgü kuralları vardır. Ağızdan çıkan her ses konuşmayı oluşturmaz. Bu seslerin yan yana gelmesi seslemi (hece), seslemlerin yan yana gelmesi sözcükleri, sözcüklerin yan yana gelmesi ise tümceleri (cümle) oluşturarak duygu, düşünce, düş ve isteklerin anlatılmasını sağlar. İşte bu yan yana gelişler bir kurallar zinciri doğrultusunda olur.

4. *Dil sosyal bir kurumdur.* İnsan sosyal bir canlıdır. Tek başına yaşamaz, yaşayamaz. Bir toplum içinde toplumla birlikte yaşamak zorundadır. Onun kullandığı dil de sosyal bir kurumdur. İnsan konuşma yetisiyle doğar; ama kullanacağı dil doğduğu toplumda vardır. Yani birey dili hazır bulur (Zıllıoğlu, 1993). Dil, bireylerin üstünde, toplumun malı olan ve bütün toplumu içine alan bir kurumdur.

5. *Dil kültürün aynasıdır.* Dil bir toplumun kültürünün özelliklerini kendisinde taşır. Kültürün önemli bir ögesi olan dil aynı zamanda kültürün gelişmesini sağlar. Kültürün gelecek kuşaklara taşınması dil yardımıyla olur.

6. *Dil doğal bir araçtır.* Dil insanların kullandığı herhangi bir araca benzemez. Dil doğal bir araçtır. İnsan kendisinin ürettiği araçlara istediği biçimi verebilir, onu yönlendirebilir; ama dilin doğallığı buna engel olur. Dilin kendi kuralları vardır. İnsanlar, ancak bu kurallara uyarak dilden yararlanırlar. Dil yapay bir araç değildir.

Ortak bir dil olarak oluşturulmaya çalışılan birçok dil gibi Esperanto dilinin de kullanılmayışının, yaygınlaşmamasının bir nedeni budur. Dil maddi bir araç gibi oluşturulamaz. Oluşturulmaya çalışıldığı zaman doğallığı bozulur, kendi kendini üretemez olur.

7. *Dil düşünceyi etkilemektedir.* Düşüncenin mi dili; dilin mi düşünceyi, doğurduğu tartışılan bir konudur. Bu iki kavramın da birbirini etkilediği bilinen bir gerçektir. Bir an için düşüncenin dilden önce var olduğu kabul edilse bile, dil olmadan düşünce gelişip zenginleşemez. Dil zenginliği düşünce zenginliğinin bir göstergesidir.

8. *Dil canlı bir varlıktır.* Dil kendi kuralları doğrultusunda gelişen canlı bir varlıktır. Dil de canlı bir varlık gibi doğar, büyür, gelişir, değişir ve ölür. Bunun en güzel örneği dili oluşturan öğelerden sözcüklerin zaman içinde uğradıkları değişikliklerdir. Günümüzde, Türkiye Türkçesinde değişikliğe uğramış veya kullanılmayan birçok Türkçe sözcük vardır. Bugün kullanılan Türkçe de zaman içinde dilin kendi kuralları doğrultusunda değişecektir. Dilin donup kalması olası değildir.

1.1.1.2. Anadili.- Dil bu özelliklerinin dışında ulusal birliği sağlayan en önemli öğedir. Göğüş (1978, s. 1), dilin bu özelliğini vurgulayarak dili şöyle tanımlamaktadır: Dil bir ulusun geçmişi, yaşayışı, kanıları, ülküsüyle kendisidir.

Tanıma dikkat edilirse, Göğüş, dilin ulusun kendisi olduğunu belirtmektedir; yani ulusu ulus yapan özelliğin dil olduğunu vurgulamaktadır. Aksan (1995, s. 13) da “Bir toplumu ulus yapan bağların en güçlüsü dildir. Bireyleri ulusuna, yurduna, geçmişine sıkı sıkıya bağlar; kuşaktan kuşağa aktarılacak gelen dil, bireyi geçmişle gelecek arasındaki zincirin bir halkası durumuna getirir” diyerek bu görüşü paylaşmaktadır.

Tabii ki ayrı dilleri konuşan insanların bir ulusu oluşturabilmesi güçtür. İnsanların iletişim kurabilmeleri, uluslaşabilmeleri için ortak bir “dil”i kullanmaları gerekir. Duygu, düşünce, düş ve isteklerin en rahat belirtilebildiği anadili bu görevi üstlenir.

Çocuğun konuşmaya başladığı sırada annesinden, ailenin diğer bireylerinden öğrendiği anadili, kuşaktan kuşağa aktarılan, ulusun kültürüyle sıkı sıkıya ilişkili bir bildirişme dizgesidir; toplumsal bir kurumdur. Çocuk kendini, hem ses nitelikleri hem de bakış açısı diğer dillerden değişik bir dilin içinde bulur. Bu, çocuğun anadilidir. Çocuk, bu dilin seslerini duyarak, yineleyerek büyürken, kendi dilinin anlatım yolunu, evrene bakış açısını da benimser (Aksan, 1995, s. 51).

Annenin konuştuğu, çevrenin konuştuğu veya uzun yıllar birlikte yaşanan insanların konuştuğu dillerden hangisinin anadili olduğu tartışılmaktadır. Çocuk, çevresinde konuşulan dili bilinçsizce beyinde kodlar. Beyindeki bu kodlama sistemi ilerde konuşulacak dilin belirlenmesine yardımcı olur.

Çocuğun ilkönce duyduğu dil ise ona en yakın olan kişinin, yani annesinin dilidir. Çocuğu besleyen, onunla ilgilenen, en çok zaman geçiren kişi annedir. Bu durumda çocuğun en çok duyduğu dilin, annesinin dilinin, anadili olarak beyinde kodlanması çok doğaldır. Ceninin seslere karşı duyarlı olduğu da göz önünde tutulursa, çevresinin ve özellikle annesinin konuştuğu dil daha çocuk doğmadan çocuğun anadilini belirleyecektir.

Annesi ile çevresi farklı diller konuşuyorsa, çocuk büyük bir olasılıkla iki dilli olacaktır; yani duygu, düşünce, düş ve isteklerini iki dilde de rahatlıkla iletebilecektir. Bununla birlikte insanın anadilinin bir tane olduğu; çünkü anadilin “anadili gibi” görünen diğer dile oranla daha baskın olacağı da ileri sürülmektedir. Bunun için, insanın yardıma gereksinim duyduğu, çok korktuğu bir anda çıkarttığı ilk sözcük hangi dile aitse, anadilinin o dil olduğu varsayılmaktadır. Buna karşın yaygın kanı ise, hangi dilde düşünülüyorsa o dilin anadili olduğudur. Bir insan iki dilde de düşünebilir. İnsanlar kendilerini en iyi düşünce dilleri ile anlatabilirler. Hangi dilde düşünülüyorsa, o dili o kişinin anadili olarak kabul etmek daha doğrudur.

1.1.2. Dilin Doğuşu

İnsanın ne zaman, niçin, hangi dili konuştuğu, ilkönce hangi sözcüğü söylediği hep merak edilmiştir. Bu soruların yanıtlanması çok zordur. Yazılı metinler ancak, yakın bir geçmişin aydınlatılmasına olanak vermektedir. En eski belgeler sayılan Sümerce metinler bile, ancak 5500 yıl öncesine ışık tutmaktadır. İlk insanların bundan daha önceki dönemlerde yaşadıkları bilinmektedir. Zaten ilkönce dilin birinci kolu sayılan konuşmanın doğduğu, sonra bunun simgesel göstergesi olan yazının kullanıldığı güçlü bir varsayımdır.

Burada belirtilmesi gereken bir konu da dilin doğuşu sorununun insanbilim ve ruhbilim alanındaki araştırmaların sonuçlarından yararlanmakta olduğu, daha çok bu bilim dallarının yardımıyla aydınlatılabileceğidir (Aksan, 1995, s. 95). Son zamanlarda dilin doğuşu konusuyla genetikbilim de ilgilenmeye başlamıştır. Genetikbilimciler bu sorunu DNA'ları inceleyerek yanıtlamaya çalışmaktadırlar (1998, s. 2). Başkan'ın (1968, s. 143) da belirttiği gibi çocuk dili üzerindeki araştırmalar da dilin doğuşunu aydınlatmaya yarayacak ipuçları vermektedir.

Bu konu birçok kişi tarafından ele alınıp incelenmiştir. İsa'dan 500 yıl önce yaşamış olan Hintli Yaska'nın, Herakleitos'un çağdaşı Demokritos'un, Romalıların Varro ve Donatus adlı ünlü dilcilerinin bu konuda çalışmalar yaptıkları bilinmektedir. Ortaçağda Arap dilcileri bitmek tükenmek bilmeyen çalışma ve tartışmalarıyla, 18. yüzyıl düşünürleri ileri sürdükleri düşünceleriyle dillerin türeyişi konusunu aydınlatmaya çalışmışlardır (Gencan, 1979, s. 12).

Dille ilgili ilk sistematik görüşlere ise eski Yunan felsefesinde rastlanmaktadır. Herakleitos (İ.Ö. 5. yy), akıl ve sözü evrenin ve insanın bilgisinin temel ilkesi olarak belirlerken fizikötesi bir görüş geliştirir, dil felsefesinin doğa felsefesinden ayrılmasında öncü olur. "Dili anlamak demek evreni anlamak demektir", (Zıllıoğlu, 1993, s. 123) diyen Herakleitos evrenin anlaşılmasını dilin anlaşılmasına bağlar.

Herodotos (İ.Ö. 490 - 425), "Herodot Tarihi" (1973, s. 103) adlı kitabında dilin doğuşu konusunda Mısır hükümdarının yaptığı bir deneyi anlatır. Mısır hükümdarı Psammetikos hiçbir şey duymadan büyüyen bir insanın niçin ve hangi dilde konuştuğunu merak etmiştir. Bunu öğrenmek için de bir çobana, yeni doğmuş rastgele iki çocuk vererek bunları büyütmesini emreder. Çocukların yanında kimse ağzını açıp tek söz söylemeyecek, çocuklar ayrı bir odada kendi başlarına büyüyeceklerdi; çoban, belli saatlerde keçileri alıp yanlarına götürecekti, süt içirip iyice doyuracak, sonra kendi işlerine bakacaktı. Yine bir gün çocukların karınlarını doyurmak için odaya giren çoban, dizleri üstünde duran iki çocuğun ellerini uzatarak "Bekos!" diye bağırdıklarını görür. Bu durum birkaç gün daha böyle devam edince çoban, çocukları hükümdarın huzuruna çıkartır. Psammetikos da çocukların "Bekos" dediğini duyar. "Bekos" Phrygia (Frigya) dilinde ekmek demektir. O zaman Psammetikos, konuşmanın gereksinimden doğduğu ve konuşulan ilk dilin Frigya dili olduğu kanısına varmıştır. Konuşulan ilk dilin Sümerce, Almanca, Fransızca, Türkçe vb. olduğunu kabul eden görüşler de vardır.

Bu gibi denemeler daha sonraki yıllarda da yapılmıştır. O dönemdeki ilkel denemelerin sonuçlarının doğru olmadığını belirten günümüz bilimsel araştırmalarında ise hiçbir söz duymadan büyüyen bir çocuğun konuşamayacağı yönünde veriler elde edilmiştir.

Dilin doğuşu konusunda birçok kuram ileri sürülmüştür. Dilin doğuşuyla ilgili kuramlar şunlardır:

1.1.2.1. Yansıtma kuramı.- Bu kuram konuşmanın insanın doğadaki sesleri taklit etmesinden doğduğunu savunur. Hav hav, şırıl şırıl, miyav, me gibi doğada bulunan seslerin insanlar tarafından tekrarlanması konuşmayı oluşturmuştur. Bu

kurama göre “hav hav” sesi “köpek”, “şırıll şırıll” sesi “su”, “miyav” sesi “kedi” sözcüklerinin kaynağıdır. Bu ise ancak kökenbilimin sözcüklerin en eski biçimlerini araştırmasıyla kanıtlanabilir.

Bu kuram ileri sürüldüğü dönemde Sokrat, Platon gibi düşünürlerin karşı görüşleriyle çürütülmeye çalışılmışsa da yandaşlar bulmuştur.

1.1.2.2. Ünlem kuramı.- Bu kuramı ileri süren Demokritos konuşmanın insanın duygusal yapısıyla bağlantısı olduğunu savunmuştur. Bu kuramın diğer temsilcileri Epicuros, Lucretus, Vico ve Rousseau’dur. 1970’lerde de bu kuramı savunanlar olmuştur. Bu kurama göre dilin temeli, insanın ilkel coşkularının bilinçsiz anlatımlarıdır. İlkel insan, coşkusu bir takım davranışlarla dışavururken, bu davranışların coşkusu anlatmaya yetmediği yerde sesler çıkartmaya başlamıştır. İşte bu sesler gelişerek dili oluşturmuştur.

Bu kuramı savunanlar olduğu gibi karşı görüş üretenler de olmuştur. 1769 yılında Alman Herder “Rousseau’nun söylediğini hayvanlar da yapıyor; ama konuşmıyorlar.” diyerek kuramı çürütmeye çalışmıştır. Herder’e göre, dil düşüncenin ürünüdür. Bu ise sadece insana özgüdür. Dil Tanrı vergisi değildir. Diğer yetenekler gibi bir yetenektir. İnsanlar konuşma yeteneğiyle doğar. İnsanın konuşması düşünceden, hayvanınki ise içgüdüdendir. Herder, dil-düşünce arasında sıkı bir bağın olduğunu vurgulayarak konuşmanın ünlemlerden doğduğunun kabul edilemeyeceğini belirtir.

1.1.2.3. İş kuramı.- Bu kurama göre konuşma insanların birlikte iş yaparken çıkardıkları seslerden doğmuştur. İş yapılırken tek düzelikten kurtulmak, birlikte çalışmayı güdülemek, canla başla çalışılmasını sağlamak için insanların çıkardıkları “hah, hı, heh, hoh, huh, eh, oh, of” gibi birtakım sesler konuşmanın temelini oluşturur. Bu kuram da konuya tam bir açıklık getirememektedir.

1.1.2.4. Beden dili kuramı.- Bu kurama göre insan anlaşmak için el-kol hareketleri yaparken birtakım sesler de çıkartır. İnsan hareketle ses arasında bağlantı kurduğu zaman konuşma doğmuştur. Bu kuramın temel dayanağı günümüz insanının bile konuşurken el-kol hareketlerinden yararlanmasıdır. Kuramın savunucularından Sir Richard Paget (Taşer, 1987, s. 32), bu konudaki görüşlerini şöyle dile getirir:

“İnsanı, konuşmaya iten temel neden, elleriyle yeterince konuşmamak değildi; çünkü bu işi vücut hareketleriyle de rahatça yapabiliyordu. Ellerini sürekli avda ve ekim-dikimde kullanacağı araçları yapmakta kullanırken düşüncelerini anlatacak başka yöntemler bulmak, sözgelimi, dil ve dudaklarından yararlanmak zorunda kalmıştır. Böylece elle yapılan hareketlerin yerini giderek ağzın, dilin, dudakların hareketleri, hareket biçimleri almıştır.”

1.1.2.5. Toplumsal denetim kuramı.- Bu kuram konuşmanın insanın kendi dışındaki kişileri denetim altına alarak kişisel gereksinimlerini karşılama isteği sonucunda doğduğunu ileri sürer. Bu kuramın ilginç yanı şudur: Konuşma, insanın coşkusal deneyleri, yaşamı ile rastgele eyleminden doğmuştur; bu eylem, simgesel bir yoldan, öteki bireylerin davranışlarını denetim altına almak, kendi kişisel istekleriyle, gereksinmelerini doyumak amacına yöneliktir (Weaver ve Ness, 1957).

1.1.3. Dil - Düşünce İlişkisi

Platon, düşünme ve konuşma (dil) eylemlerinin aynı şey olduğunu kabul eder. Bugüne kadar bu konuda birçok değişik görüş ileri sürülmüştür. Kimileri Platon gibi düşünme ve dili birbirinden ayırmazlar. Hançerlioğlu (1983, s. 25) da bu görüşü paylaşmaktadır:

“Dil ve düşünce, insanı insan eden insanca özelliklerin başında geliyor. İnsan, dünyaya açılan ilk ve tek canlıdır. İnsanın dünyaya açılmasını dili ve düşüncesi sağlamıştır. Yirmi milyon yıl önce yaşadığı sanılan maymunla aynı türden gelen çağdaş maymunun bilgisizliğine karşı çağdaş insanın üstün bilgisi, insangillerin ağızlarındaki dili gereği gibi kullanabilmelerinden doğmuştur. Çağdaş maymun, aşağı yukarı, yirmi milyon yıl önceki ortak atamızın deneylerini tekrarlamaktadır. Maymun, çocuğuna yirmi milyon yıllık bir bilgi bırakır. Dil, insangillere, kendisini öteki canlılara pek üstün kılan hızlı bir gelişme sağlamıştır. İnsan, dilini kullandığı günden itibaren yepyeni bir diyalektik gelişmeye başlamıştır. İlk düşünen ilk konuşandı. Konuşmadan düşünme yetisi, uzun bir süre sonra gelişmiştir. Dil ve düşünce, birbirlerini karşılıklı etkileyerek, genel diyalektiğin içinde, çok hızla gelişen özel bir diyalektiğe başlamış bulunmaktadır. İnsan, sözcüklerle özetleyerek dünyanın fizik yükünden kurtulmuştur, bilgi elde edebilmek için harcamak zorunda olduğu gücü ve zamanı kazanmıştır. Artık gitmesi, görmesi, dokunması, bulması, işitmesi, araması, koklaması, tatması gerekmez. Düşünmesi yeter. Dil ve düşünce diyalektiği geçmişle geleceği birleştirmiş, uzaklığı yakına getirmiştir. Hayvan geçmişini bilemez, insan bilir. Hayvan geleceğini tasarlayamaz, insan tasarlar. İnsan, dillenmesi sayesinde zamanı ve mekanı eline geçirmiştir, başkalarının deneyleriyle eylemde bulunmaktadır. Ralph Waldo Emerson’un dediği gibi, ‘Eğitilmiş bir köpek, başka bir köpeği eğitmez.’ Bu başarı, dil-düşünce gücüyle elde edilen insanca bir başarıdır.”

Düşünce dille, dil de düşünceyle vardır. Bu iki kavram birbirini etkilemektedir. Düşünce dili yaratmış olsa da dil olmadan düşüncenin gelişemediği bir gerçektir. Kimi zaman düşünceleri anlatacak sözcük bulunamadığı belirtilir. Bunu kişinin içinde bulunduğu duruma bağlamak daha doğru olur. Fiziksel koşullar, kişinin o andaki beyinsel yorgunluğu, ruhsal durumu, kültür düzeyi bu durumda etkili olur.

Bununla birlikte düşünce ve dili bir bütün olarak değil, iki ayrı eylem olarak ele alan görüşler de vardır. Aksan (1995, s. 54), bu görüşü savunan günümüz dilcilerinden Langacker'in (1971, s. 27) görüşünü şöyle dile getirmektedir:

“ ‘Dille düşüncenin ilişkileri nelerdir, dil olmadan düşünebilir miyiz, düşüncemiz, dilimizin yapısınca mı biçimlendirilir?’ sorularını ele alan bilgin, düşüncenin bilinçli bir düşünce uğraşı olarak incelendiğinde dilden ayrı olarak ortaya çıktığının saptandığına değinir. Müzik besteleme, heykel yapma gibi bazı işlerin dile bağlı olmadığını belirten bilgin, kimi zaman, düşüncelerimizi anlatacak sözcük bulunamayışını da anımsatarak ‘eğer dil olmadan düşünüleseydi böyle bir sorun ortaya çıkmazdı’ biçimindeki yargısıyla düşüncenin dilden ayrı var olabileceği görüşüne eğilim göstermektedir. Ancak, düşüncemizin en büyük bölümünün dille ilgili olduğunu da kabul etmektedir. Öte yandan, dildeki simgelerin özellikle adalet, demokrasi, özgürlük gibi soyut tasarımlarda önem taşıdığını kabul eder; örneğin adaletin masa gibi somut bir tasarım uyandırmadığını, anlamının saptanmasının bu yüzden zor olduğunu söyler.

Görüldüğü gibi bilgin, dille düşünceyi birbirinden ayırmakla birlikte kimi soruları yanıtlamakta güçlük çekmektedir. Soyut kavramlar sorunu bunlardan biridir. Gerçekten, adalet, vicdan, merhamet, insaf, tavsiye, erdem, bezginlik gibi kavramlara acaba dil olmadan, dile başvurmaksızın düşünmeye, kolaylıkla anlatmaya olanak var mıdır?”

Bu soruya verilebilecek yanıt, hayırdır. Dil ve düşünme birbiri ile sıkı bir ilişki içindedir. “Dil mi düşünceyi, düşünce mi dili doğurmuştur” sorusunu yanıtlamak güçtür ve yanıtlanması için daha zamana gerek vardır; fakat bu iki ögenin birbirini etkilediği kesindir.

1.1.4. Dil - Kültür İlişkisi

Bir topluluğu toplum yapan dildir. İnsan bir toplum içinde doğar, büyür ve ölür. Doğarken hazır bulduğu dil ona yaşayacağı toplumu da sunar. O toplumun yaşayışını, geleneklerini, inançlarını, bilimini, tekniğini, sanatını hep hazır bulduğu dille öğrenir.

Toplumun yaşayış biçimi, gelenekleri, inançları ise o toplumun kültürünü oluşturur. Kuşbakışı bir yaklaşımla kültür, insanın ortaya koyduğu, içinde insanın var olduğu tüm gerçeklik demektir. Öyleyse “kültür” sözüyle insan dünyasını taşıyan, yani insan varlığının görüldüğü her şey anlaşılabilir .

“Kültür, çok geniş bir kavramdır. Kültür, doğanın insanlaştırılma biçimi, bu insanlaştırmaya özgü süreç ve verimdir. Kültür, insanın kendini kendi evinde duymasını sağlayacak bir dünya ortaya koymasıdır. Buna göre kültür, böylesi bir dünyanın anlam varlığına ilişkin tüm düşünülebilirliklerini içerir. İnsan varoluşunun nasıl ve ne olduğudur kültür. İnsanın nasıl düşündüğü, duyduğu, yaptığı, istediği; insanın kendisine nasıl baktığı, özünü nasıl gördüğü; değerlerini, ülkülerini, isteklerini nasıl düzenlediği, bütün bunlar hep kültürün öğeleridir. Teknik, ekonomi, hukuk, estetik, bilim, devlet, yöntem vb. insanın oluşturduğu her şey kültüre girer. İnsanlar arasındaki her türlü karşılıklı etkileşmelere, her türlü yapıp yaratma alışkanlıklarına, bütün manevi ve maddesel ürünlere kültür denir.

İnsanın yaptıklarının kültürü zenginleştirip çoğaltması, kavramın anlamını genişletmiştir. Onun için uzun gibi görülse de kültürü tanımlamaya yeterli olmayan bu tanım; ancak kültür üzerine bir düşünce edinilmesi bakımından yeterli sayılabilir” (Uyur, 1996, s. 17).

Dil bir toplumun ortak özelliklerini öğrenmeye yardımcı olur. Bir toplum hakkında öğrenilmek istenilenler, o toplumun kullandığı dili öğrenmekle olasıdır; çünkü toplumun ürettikleri diline yansır. Dil kültürün aynasıdır. Bundan bin yıl sonra bir bilim insanının Türklerle ilgili bir araştırma yapmakla görevlendirildiği varsayalım. Türkler hakkında hiçbir bilgisi, Türklerle hiçbir ilişkisi olmayan bu araştırmacı herhangi bir yoldan, önce Türkçeyi iyi öğrenme olanağını bulsa, yalnızca Türkçenin söz varlığını inceleyerek Türkiye'nin 20. yüzyılda hangi koşullar içinde bulunduğunu, ne gibi değişikliklere sahne olduğunu, Türklerde hangi kavramların önem taşıdığını ve hangi uluslarla ilişki kurduğunu ortaya koyabilir (Aksan, 1995, s. 13).

Bir toplumun bir evresiyle ilgili metinler incelenerek o ulusun, o evredeki kültürü, toplumsal değişimleri aydınlatılabilir. Dede Korkut Masalları buna en güzel örnektir. Türklerin yüzyıllar önceki yaşayışıyla ilgili bilgileri bu sözlü ürünlerden edinmek olasıdır. İlk yazılı metin olarak bugüne kadar gelmiş Göktürk kitabelerinden de 8. yüzyıldaki Türk kültürünü öğrenmek olasıdır. Finlilerin Kalevala Destanı, Hintlilerin Ramaya Destanı, İranlıların Şehname, Yunanlıların İlyada ve Odysseia destanları da o ulusların o dönemdeki kültürlerini yansıtmaktadır.

Türklerin göçebe yaşadıkları dönemde dillerinde tarımla ilgili sözcük yok denecek kadar azken, yerleşik yaşama geçtiklerinde tarımla ilgili sözcükler daha çok kullanılmaya başlanmıştır. Sanayileşmiş toplumların dilinde de göçebe yaşam için gerekli olan sözcüklerin bulunmaması kadar doğal bir durumdur bu; çünkü her toplum yaşam koşullarına uygun sözcükler üretir ve kullanır. Kimi zaman dilin en küçük birliği sayılan bir tek sözcük bile o ulusun kültürü üzerine düşünce oluşturulmasına yardımcı olabilir.

Dille kültür arasında sıkı bir bağ vardır. Dil, kültürün bir ögesidir; ama önemi bakımından hiçbir kültür ögesiyle karşılaştırılmaz. Dil, kültür kilimininin dokunduğu ipliklerdir; tohumun içindeki sudur; kültürün yansıdığı bir aynadır; kültürü nesilden nesile aktaran bir araçtır. Tarihin bir döneminde yapılanlar bir sonraki döneme dilin yardımıyla ulaştırılabilir, tekrar tekrar aynı şeyler bulunmaya çalışılmaz. Dilin bu özelliği kültürün birikip genişlemesini sağlar.

1.1.5. Dil - Eğitim İlişkisi

Her iş ustalık ister; ama bunun önce birisi tarafından öğretilmesi gerekir. İnsanların gittikçe daha çok şey öğrenmesi gerekmektedir. Okullardaki eğitim süresinin uzaması da bunun bir göstergesidir. İlerde, belki daha uzun süre okumak zorunda kalınacaktır; çünkü her yeni yıl, hatta gün, bilime birçok yenilikler getirmektedir. Üstelik bilim dallarının sayısı da artmaktadır. Yeni buluşların etkisiyle bilimler, canlı hücreler gibi gelişip çoğalmaktadır. Bu sadece fen bilimlerinde gözlenmemekte, değişen yaşam koşulları sosyal bilimlerin de gelişmesini sağlamaktadır.

“Taş devrinde bilim yoktu; ama o zaman da öğrenmek gerekiyordu. Vahşi hayvanların izini sürmek, derisini yüzmek, bu işler için gerekli olan bıçağı yapmak vb. bütün bunlar ustalık isteyen işlerdi. İnsan usta olarak doğmaz, ustalık sonradan öğrenilir. İnsanın hayvandan farklılığı aslında bu noktada başlar.

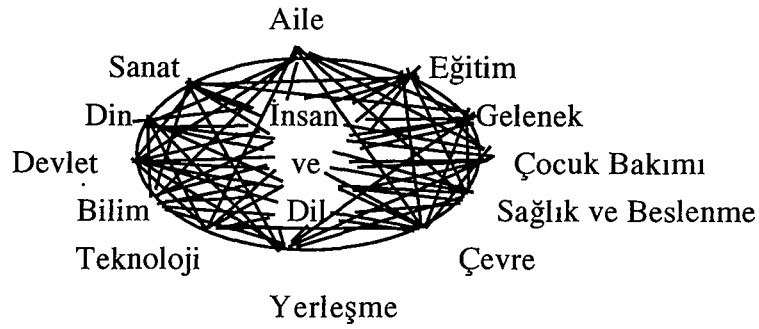
Hayvanlar, derilerinin rengi ya da gövdelerinin şekli gibi, doğal aletlerini ve bunların kullanma yetisini de ana babalarından soyaçekim yoluyla alırlar. Domuzun toprak kazmayı öğrenmesi gerekmez; çünkü burnu bu işe elverişli bir biçimde doğar. Ördek yavrusu yumurtadan çıkar çıkmaz, sinek ve yengeç avlamaya başlar. Oysa bunu kendisine kimse öğretmemiştir” (Hançerlioğlu, 1983, s. 14).

İnsan ise kendisine gerekli olan araç-gereçle doğmaz. Onları kendisi yapar. Bunları yapabilmek, kullanabilmek için de öğretmenleri veya deneyimli insanlar tarafından eğitilmesi gerekmektedir.

İnsan öğrenir ve öğretir. Bunun sayesinde bilimdeki zenginliğe ulaşılmıştır. Her kuşak, insanlığın ortak kültürüne yeni bir şeyler katarak insanlık tarihini zenginleştirmiş, bilgi sınırlarını genişletmiştir. Günümüz bilimi geçmiş yüzyıllardan aldığı bilgiyi daha da zenginleştirerek bir sonraki yüzyıla aktarmaktadır.

İnsan ustalığını, bilgi ve deneyimini başkalarına göstererek ve anlatarak aktarabilir. Bunun içinse dil gereklidir. Dil olmasaydı insanlık tarihinindeki bu ilerlemeler de olmazdı.

İnsan, toplumda birçok sistemle ilişki içindedir. İnsanın çevresini saran bu sistemlerle iletişimi dil yardımıyla olur. Güvenç'in (1970, s. 20) yumak-helis çiziminde (Şekil 1.) insanı saran sistemler şöyle gösterilmiştir:

Şekil 1. Toplumsal İnsanbilimci Gözüyle İnsan.

Bu şekle dikkat edilirse bütün sistemler birbiriyle ilişkilidir. Dil nasıl sistemler arası iletişimi sağlıyorsa, eğitim de insanın ilerlemesini yeni sistemlerin, bu sistemler içinde yeni kurumların oluşmasını sağlamıştır. “Eğitim toplumun yeni üyelerinin, kurulu toplum düzenine uygun biçimde yetiştirilmesi görevini yüklenen bir kurumdur” (Köksal, 1980, s. 88). Doğan (1997, s. 3), bu kurumların esas görevlerinin genç ve yetişkinlere kaliteli bir eğitim hizmeti sunabilmek olduğunu belirtmektedir.

Eğitim planlı veya plansız yapılabilir. Eğitim aile içinde başlar. Buna plansız eğitim denir. Ancak, aile ve komşuluk ilişkileri çevresinde, yuvalarda ve anaokullarında sağlanan okulöncesi eğitimin yeterince etkili olmadığı ve ülke düzeyinde bir örnek sonuçlar alınamadığı için, öğretmenleri belli yaşlardaki çocuklarla, belli eğitim-öğretim programları çevresinde bir araya getiren okullar açılmış, okul düzeni yaygınlaşmıştır. Güvenç (1991, s. 284), okulun başlıca görev ve işlevlerini şöyle özetlemektedir:

1. Okulöncesi evrelerde, birbirinden ayrı eğitim-öğretim yaşantıları geçirerek birbirinden ayrı yön ve düzeylerde gelişme eğilimi kazanmış çocukları ortak yaşantılardan geçirmek, başka bir deyişle, ailede daha önce başlatılmış bulunan toplumsallaştırmayı sürdürmek.

2. Öğrencilerin doğuştan sahip olduğu öğrenme yetenekleriyle sonradan kazanıp edindiği becerileri bulup değerlendirmek, bunları bireylerin seçim ve eğilimleriyle, toplumun bugünkü ve gelecekteki insan gücü gereksinimleri doğrultusunda geliştirip dengelemek, geleceğin uzmanlarıyla, meslek, sanat ve zanaat adamlarını yetiştirmek.

3. Yukardaki iki görevi yerine getirirken, yani çocuğu “iyi” vatandaş, vatandaşı “uzman” kişi yaparken, uzman ile vatandaşın okul içinde olduğu gibi okul dışında da birbirini kabul etmesini sağlamak. Başka bir deyişle “çokluk içinde birlik”, ya da aynı anlama gelen “birlik içinde çokluk” ilkelerinin eğitimini, savunuculuğunu, koruyuculuğunu yapmak. Tek tek bireylere, küme, toplum ve ulus olmak bilincini kazandırmak.

Günümüzde insan ömrünün büyük bir bölümü okullarda geçmektedir. Yine de zaman ve mekanla sınırlı olan okullarda her şeyi öğretmek olası değildir. Öğrenmeyi öğretmek, dahası düşünmeyi öğretmek okulların birincil amacı olmalıdır. Güvenç (1991, s.285)'in de belirttiği gibi eğitim felsefecisi Whitehead (1959), bu düşüncüyü destekleyerek eğitimcilere şöyle seslenmektedir:

“Sakın her şeyi öğretmeye kalkmayın; ama neyi, her neyi öğretiyorsanız, onu iyi, çok iyi öğretin ki, çocuk öğrenmeyi ve düşünmeyi öğrensın.”

Zamanın bu kadar değerli olduğu okullarda her şeyi değil, gerekli olanı, öğrenmeyi, düşünmeyi öğretmek iyi bir program gerektirir. Ancak iyi bir program yapılırsa öğretilcekler ilerde kullanılabilir bilgi olarak kalır. Yoksa insanın okulda geçirdiği zaman boşa geçirilmiş demektir. “Eğitim kurumlarının üzerine düşen görevi diğer kurumlara nazaran, daha başarılı olarak yerine getirebilmesi için, yapacakları eğitim etkinliklerini ayrıntılı olarak planlamaları gerekir” (Doğan, 1997, s. 3). Bir güne başlarken bile o günün nasıl geçirileceğinin planı yapılmaktadır. Pazara giderken, çarşıya çıkarken aylık bütçe göz önünde bulundurularak, gereksinimlere öncelik verilerek bir plan yapılmaktadır. Tabii ki yaşamımızda önemli bir yeri olan eğitimin de planlanması gerekmektedir. “Öğrencilerin davranışlarında istenilen değişikliği meydana getirebilme amacıyla kapsamlı ve ayrıntılı olarak yapılan öğretimi planlama ve değerlendirme çalışmaları, eğitim alanyazınında program ve öğretim tasarımı olarak bilinir” (Doğan, 1997, s. 3).

Varış (1988, s. 21) da program geliştirme ile ilgili olarak şu tanımları vermektedir:

“Program geliştirme okulun rehberliği altında, çocukların kişisel anlamdaki yaşantılarının geliştirilmesidir.”

“Bir eğitim kurumunun zaman, mekan, araç ve gereçler yönünden sağladığı öğretim olanaklarının geliştirilmesidir.”

“Öğrenciler için, sağlanan olanakların geliştirilmesi ve değerlendirilmesidir.”

Programlar hazırlanırken bireyin, toplumun gereksinimleri göz önünde tutulur. Okutulacak dersler de bu gereksinimler sonucunda doğmuştur. Her dersin bir amacı, içeriği vardır. Milli Eğitimin genel amaçları doğrultusunda derslerin programları oluşturulmuştur.

Bir devletin resmî dili, aynı zamanda eğitim dilidir. Devlet kendi geleceğini tehlikeye atacak bireyler yetiştirmek istemez. Kendi geleceğini emanet edebileceği bireyleri yetiştirmek ister. Bunu da iyi bir eğitim ve eğitimin verileceği dille yapabilecektir. İnsanın kendisini en iyi anlatabildiği ve kendisine anlatılanları en iyi anlayabildiği dil kuşkusuz anadildir. Anadili düşünce dilidir, insanın kendisini en iyi ifade edebileceği dildir. Anadili eğitimi yetersiz almış bir insan duygu ve düşüncelerini istediği gibi anlatamaz. Kendisine söylenenleri de gereği gibi anlayamaz. Bu, birçok sorunun ortaya çıkmasına neden olur. “Bir ulusun tarihten silinmesi, yok olması ancak dilinin unutulması, bir yana atılması sonucudur. Dilini bırakmış, başka bir dilin ortamına girmiş bir boy, bir ulus için kimlik, özellik de değişmiş, varlık düzeninde bir başkalaşma olmuş demektir. Artık o ulus bir tarih kalıntısı durumuna gelmiş, özünden uzaklaşmış sayılır” (Eyüpoğlu, 1976, s. 219).

Herkes anadilini iyi bilmeli, doğru ve iyi yazmalıdır. Bu birey hele bir de yükseköğretimi bitirmiş ise anadili bilincini edinmiş, duygu ve düşüncelerini rahatlıkla ifade edebilir düzeyde olmalıdır. Güzel, ustaca yazı yazmak herkesten beklenemez. Ama doğru ve iyi yazmak, belli bir eğitim görmüş herkesten beklenir. Kimi kişiler ve bilim adamları, yazar ya da sanatçı olmadıkları için, kendilerinden doğru ve iyi yazmanın beklenemeyeceğini ileri sürerler. Bu kabul edilebilecek bir gerekçe değildir. Yazı yazan herkes, anadilini iyi bilmeli, doğru ve iyi yazmalıdır (Aksoy, 1993, s. 10). Eğitim görmüş kişilerin dilekçe yazmakta bile zorlandıkları görülmektedir. Bu durum anadili eğitimine gereken önemin verilmemesinden kaynaklanmaktadır.

Eğitimde bu kadar önemli bir yeri olan dilin öğretilmesi temel ders ise Türkçe (Türk Dili, Türk Dili ve Edebiyatı) dersidir. Buna anadili eğitimi demek yarar vardır. Anadili eğitimi sorunlarının her ülkede birbirine benzediği görüşünün, anadili eğitiminin ortak nitelik, amaç, yöntemlerinden dolayı doğru olduğunu belirten Göğüş

(1988, s. 16-17) bu ortaklıkları şöyle belirtmektedir:

- a) Anadili eğitimi, her ülkede çocuğun ailesi içinde aldığı dil becerilerini ilerleten bir eğitimidir.
- b) Anadili için saptanan dinlediğini, okuduğunu anlayabilmek; düşüncesini, duygusunu anlatabilmek; dilinin kurallarını öğrenmek; söz dağarcığını geliştirmek; kendi ulusunun edebiyatını ve dünya edebiyatını tanıyıp bunlardan zevk almak, dil ve edebiyat yoluyla ulusal kültürünü ve insanlık kültürünü tanımak amaçları, bütün uygar uluslarda aynıdır.
- c) Bu ülkelerde, anadili eğitimi, nitelik olarak bilgiden çok beceri olarak ele alınmaktadır.
- d) Beceri eğitiminin kazandırılması için gerekli olan yöntem etkin yöntemdir.
- e) Anadili eğitimi çok amaçlı olduğu için uygulaması da okuyup anlama, dinleyip anlama, sözle anlatım, yazı ile anlatım, dilbilgisi, sözcük çalışması, edebiyat sanatının kurallarını öğrenme, edebiyat eserlerini anlayıp değerlendirme gibi çok yönlü olmaktadır.
- f) Anadili eğitimi dil ve edebiyat kuralları gibi soyut kavramları kapsadığı için belli bir yaşta verilip bitirilemez; çocuğun gelişme evrelerini izleyerek, bütün öğrenim yılları boyunca yükselerek sürer.

Anadili eğitimine aileden sonra tabii ki ilkökul çağlarında başlanmaktadır. ilk ve ortaöğretimde Türkçe dersinden yeteri derecede yararlanamayan öğrenci, üniversiteye geldiğinde kendini ifade edememektedir.

Nasuhoglu (1978, s. 61-63), yükseköğretime gelmiş öğrencilerde bulunması gereken özellikleri ve görülen eksikleri şöyle dile getirmektedir:

“.....Yükseköğretime gelen gençlerimizin çok büyük bir çoğunluğu okumayı, iyi okumayı; anlayarak, metnin içindeki düşüncelerin mantık dizisini yitirmeden, metnin tüm yapısını gözden kaçırmadan okumayı bilmiyorlar. Buna şaşmamak gerekir; çünkü bu alışkanlık bilinçli olarak belirli yöntemlerle edinilebilecektir. Bu, dikkatle geliştirilmesi gereken bir eğitim konusudur. Bunu ortaöğretimde sadece, Dil ve Edebiyat derslerinin görevi saymak çok yanlış bir tutumdur. Her konunun, her dersin amaçlarına ulaşmakta okumaktan yararlanmak zorundayız. Özellikle yükseköğretime giderken bir metni özümseyerek, anlayarak okumasını öğrenmiş olmak gerekir. Yükseköğretime gelen gençte dinleyebilme, kendini dağıtmadan, konuşmanın düşünce dizisini yitirmeden dinleyebilme yeteneğinin de gelişmiş olması gerekir. Bu, belki okumakla da güç edinilen bir yetenektir. Daha ilk birkaç

dakika sonunda konuşmacı ile arasında kalın bir sis tabakası oluşursa, öğrenci, konuşmadan hiçbir şey anlamaz olur. Dinlerken sözleri değil, düşünceleri izlemeğe çalışmak gerekirse bazı düşünceleri kısaca not etmek alışkanlığı kazanmak yararlı olur. Gençte, düşüncelerini derli toplu, söz kalabalığına boğmadan açık biçimde deyimleyebilme yeteneğinin de gelişmiş olması gerekir.

Üzülerek belirtelim ki, gençlerimizin büyük çoğunluğu bu nitelikleri orta derecede bile edinemedektedirler. Bir tomar sınav kağıdı içinde yazım, düzen, noktalama ve dilbilgisi bakımından okunabilir kağıt sayısı üçü, beşi geçmez.

Anadil aracını iyi kullanamayan bir gencin herhangi bir dalda başarılı olabileceğini sanmak, kendimizi avutmak olur.”

Bugün üniversitelerde Türk Dili dersi okutulmaktadır. Oysa üniversiteye gelen bir öğrencinin, öncelikle anadili sorununu çözümlemiş olması gerekmektedir. Eğitim-öğretimin alt basamaklarında verilen anadili eğitiminin yetersizliği üst basamakta da öğrencinin Türk Dili dersi görmesine neden olmaktadır. Bu yetersizliğin çeşitli nedenleri olabilir. Bu nedenleri başka bir araştırmada ele almakta yarar vardır.

Öğrencilerde dil bilincini ve öğrencilerin kendilerini ifade edebilme becerilerini geliştirmek amacıyla, 1981 yılında bütün üniversitelerde Türk Dili dersinin zorunlu ders olarak okutulması kararlaştırılmıştır. 6. 11. 1981 / 17506 tarih ve sayılı resmi gazetede yayımlanan 2547 sayılı Yüksek Öğretim Kanununun 5. maddesinin “ı” bendinde “Yüksek öğretim kurumlarında, eğitim-öğretim süresince, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi, Türk Dili, yabancı dil zorunlu derslerdendir. Ayrıca beden eğitimi veya güzel sanat dallarından biri de zorunlu ders olarak programlanır ve icra edilir” denmektedir .

Bu yasanın yürürlüğe girmesiyle birlikte sekiz yarı yıl zorunlu ders olarak okutulacak Türk Dili dersi için bir “Çerçeve Program” (EK. 2) oluşturulup üniversitelere gönderilmiştir. Bu program derste işlenecekleri genel çizgileri ile belirten bir programdır.

29. 5. 1991 tarihinde kabul edilen 3747 numaralı Yüksek Öğretim Kanununun 1. maddesinde ise şöyle denilmektedir:

“2547 sayılı Yüksek Öğretim Kanununun 5 inci maddesinin (ı) bendi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“1) Yüksek öğretim kurumlarında Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi, Türk Dili, yabancı dil zorunlu derslerdendir. Ayrıca, zorunlu olmamak koşuluyla beden eğitimi veya güzel sanat dallarındaki derslerden birisi okutulur. Bütün bu dersler en az iki yarı yıl olarak programlanır ve uygulanır.”

Yapılan bu değişiklikle üniversiteler Türk Dili dersinin okutulma süresini bir yıla indirmişlerdir; fakat bu yeni değişiklik Türk Dili dersi programında kendini gösterememiştir. Öğretim elemanları da, dört yıl için hazırlanmış olan çerçeve programdan öğrencilerin gereksinimleri olduklarını düşündükleri veya daha yatkın oldukları konuları seçerek Türk Dili dersini işlemişlerdir.

Türk Dili dersinin üniversitelerde okutulmasının bir amacı vardır. Bu amaç çerçeve programda şöyle belirtilmiştir: “Üniversitelerde okutulacak Türk Dili derslerinin amacı yüksek öğrenimini tamamlamış olan her gence, anadilinin yapı ve işleyiş özelliklerini gereğince kavrayabilmek; dil-düşünce bağlantısı açısından, yazılı ve sözlü anlatım aracı olarak, Türkçeyi doğru ve güzel kullanabilme yeteneği kazandırabilmek; öğretimde birleştirici ve bütünleştirici bir dili egemen kılmak, anadili bilincine sahip gençler yetiştirmektir”. Bu amaç sadece bir üniversitenin amacı olarak değil, bütün üniversitelerin ortak amacı olarak belirtilmiştir. Bu ortak amaca ulaşabilmek için dersin işlenişinde birliğin sağlanması gerekmektedir. Bu birliğin sağlanması Türk Dili dersi programının oluşturulması ile gerçekleşebilir. Bu araştırmanın yapılmasını gerekli kılan da Türk Dili dersi programının olmamasıdır.

1.2. Amaç

Bu araştırmanın temel amacı yükseköğretimde okutulan YÖK zorunlu Türk Dili dersinin ders programının oluşturulmasıdır. Araştırmada “Türk Dili dersi programı nasıl olmalıdır?” sorusuna yanıt aranmıştır.

Araştırmanın temel amacı çerçevesinde aşağıdaki sorular yanıtlanmaya çalışılmıştır:

1. Üniversitelerde okutulan YÖK zorunlu Türk Dili dersi programı hangi temel ilkelere dayalı olarak yürütülmelidir?
2. Üniversitelerde okutulan YÖK zorunlu Türk Dili dersinin amaçları neler olmalıdır?
3. Üniversitelerde okutulan YÖK zorunlu Türk Dili dersi programında hangi içeriğin öğretime yer verilmelidir?

4. Üniversitelerde okutulan YÖK zorunlu Türk Dili dersi programının öğretim süreçleri hangi nitelikte olmalıdır?

5. Üniversitelerde okutulan YÖK zorunlu Türk Dili dersinde öğrencilerin başarıları nasıl değerlendirilmelidir?

1.3. Önem

Dil-insan-eğitim bir sacayağının üçlüsü gibidirler. Hepsi birbirini tamamlayan öğelerdir. “Eğitim, örgütlenmiş bütün toplumsal etkinlikler içinde; insan ögesinin en çok önem taşıdığı bir alan olarak nitelendirilmektedir” (Sözer, 1991, s. 61). İnsanın önemli olduğu bir alanda dilin de önemli olduğu ve eğitimin dil yardımıyla verildiği kesindir. Eğitimin bir program çerçevesinde yapılması ise eğitimden beklenen verimin alınmasını sağlar.

Yükseköğretim kurumlarından birini bitirmiş olan bir kişinin uzmanlık alanı kadar anadilini de iyi bilmesi gerekir. Bir doktor alanında ne kadar iyi olursa olsun, hastasının sorununu anlayamıyor, hastasına yapması gerekenleri anlatamıyorsa yapılan tedavide boşa kürek çekiliyor demektir. “Her türlü öğrenim okumaktan geçer. Eğer gazete okumaktan hoşlanmıyorsa, bir edebi eser okumaktan hoşlanmıyorsa insan, fiziği nasıl okusun, kimyayı nasıl okusun?” diyen fenci Nasuhoğlu (1986, s. 23), dilin bütün alanlar için öğrenilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Dilekçe yazmayı, özgeçmiş yazmayı, iş mektubu yazmayı bilmeyen, yazılarında çok fazla yazım ve noktalama yanlışı yapan, derdini anlatacak sözcükleri doğru seçemeyen, sözlü ve yazılı anlatımda pürüzlü bir dil kullanarak kendini ifade edemeyen okumuş sayısı gittikçe artmaktadır. Bir üniversite öğrencisinin çok basit bir konuda yazması gereken dilekçe için arzuhalciden yardım isteyeceğini şaka yollu söylemesi bile içler acısı bir durumdur. Bu şaka yollu söylenen sözler gençlerin dildeki yetersizliğini vurgulamaktadır.

1981 yılında üniversitelerde sekiz yarıyıl okutulma zorunluluğu konan Türk Dili dersi ile gençlerdeki bu eksikliğin giderileceği düşünülmüştür. Çünkü üniversite, öğrenimin son basamağıdır. Genç bu basamağa çeşitli bilgi eksikleriyle gelmişse, bu eksiklerin bu aşamada giderilmesi gerekmektedir. Türk Dili dersinin konulma amacı da budur: Gençin bu dildeki eksiklerini gidermek. Bu ortak bir amaçtır, bunun için de dersin işlenişinde birliğin sağlanması gerekmektedir. Bu birlik 1981 yılında YÖK

tarafından oluşturulmuş “Çerçeve Program”ın bütün üniversitelere gönderilerek bu dersi okutan öğretim elemanlarına bildirilmesiyle sağlanmıştır. 1991 yılında ise yapılan bir değişiklikle dersin en az iki yarıyıl okutulmasına karar verilmiştir. Ancak bu değişiklik Türk Dili dersi programına yansıtılmamıştır. Bu da dersin amacının, işlenişinin farklılıklar göstermesine neden olmuştur. Bir amaç için konulan dersin amacına ulaşması ancak ortak bir programın oluşturulması ile olasıdır.

Bu araştırma sonunda oluşturulacak programla dersin işlenişinde birliğin sağlanarak dersin amacına ulaşacağı ve alandaki boşluğun doldurulacağı umulmaktadır.

1.4. Sayıtlar

Araştırmada kabul edilen temel sayıtlar şunlardır:

1. Araştırmaya katılan öğretim elemanlarının bilgi toplama aracına verdikleri yanıtlar gerçeği yansıtmaktadır.
2. Araştırmaya katılan öğrencilerin bilgi toplama aracına verdikleri yanıtlar gerçeği yansıtmaktadır.
3. Bilgi toplama aracının kapsam geçerliliği için kendilerine başvuru uzman görüşleri geçerlidir.

1.5. Sınırlılıklar

Yükseköğretimde okutulan YÖK zorunlu Türk Dili dersi programının oluşturulmasını amaçlayan bu araştırmanın sınırlılıkları şöyle belirlenmiştir:

1. Araştırma, 94 Türk Dili dersi öğretim elemanı ve 1997 - 1998 öğretim yılının ikinci yarıyılında İngilizce, tarih, sosyoloji, matematik, kimya, iktisat bölümlerinde Türk Dili dersi okumakta olan 508 birinci sınıf öğrencisi ile sınırlıdır.
2. Araştırma, bilgi toplama aracının aşağıda belirtilen üniversitelerdeki öğretim elemanı ve öğrencilere uygulanması ile sınırlıdır. Bu üniversiteler şunlardır:

Öğretim elemanları için;

Anadolu Üniversitesi, Ankara Üniversitesi, Boğaziçi Üniversitesi, Çukurova Üniversitesi, Dumlupınar Üniversitesi, Ege Üniversitesi, Erciyes Üniversitesi, Fırat Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi, İnönü Üniversitesi, Kırıkkale Üniversitesi, Kocaeli Üniversitesi, Kocatepe Üniversitesi, Niğde Üniversitesi, 19 Mayıs Üniversitesi, Osman Gazi Üniversitesi, Selçuk Üniversitesi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Uludağ Üniversitesi.

Öğrenciler için;

Anadolu Üniversitesi, Boğaziçi Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi, Selçuk Üniversitesi, Uludağ Üniversitesi.

1.6. Tanımlar

Bu araştırmada kullanılan kimi kavramlar şu anlamlarıyla ele alınmıştır:

Anadili : Bir ulusun geçmişi, yaşayışı, kanıları, ülkesiyle kendisidir (Göğüş, 1978, s. 1).

Değerlendirme: Eğitimde değerlendirme, öğrencilerin eksikliklerini belirleme, yeterliğe dayalı amaçlara ne oranda ulaşıldığını saptama, uygulanan yöntemin etkinliğini anlama ve genel olarak uygulanan programın ne oranda etkili ve verimli olduğunu belirleme gibi çeşitli amaçlarla yapılan sürekli bir süreçtir (Doğan, 1997, s.316).

Ders Programı: Öğretim programlarında yer alan “bilgi öbeklerinin disiplinlerin” ve etkinlik alanlarının, eğitim amaçları ile ilişkili olan özel amaçlarını gerçekleştirmeleri için öğretim ilkelerinin, konuların alt öbeklerini ve değerlendirme esaslarını içeren ve eğitim öğretim programlarındaki esasları öğrenci davranışına dönüştüren programdır (Varış, 1988, s. 18).

Dil: Düşünce, duygu ve isteklerin bir toplumda ses ve anlam yönünden ortak olan öğeler ve kurallardan yararlanılarak başkalarına aktarılmasını sağlayan çok yönlü, çok gelişmiş bir dizgedir (Aksan, 1995, s. 55).

Düşünme: Düşünmek eylemi. Düşünmek: Bir yargıya varmak ereğiyle bilgileri incelemek, karşılaştırmak ve aradaki bağlantılardan yararlanarak düşünce üretmek, zihinsel yetiler oluşturmak (Püsküllüoğlu, 1995, s. 517).

Kültür: Bir toplumun duyuş ve düşünüş birliğini oluşturan, gelenek durumundaki her türlü yaşayış, düşünce ve sanat varlıklarının tümü (Püsküllüoğlu, 1995, s. 1038).

Yükseköğretim: Milli Eğitim Sistemi içinde, ortaöğretime (genel ve mesleki-teknik liselere) dayalı olarak en az dört yarıyılı kapsayan her basamaktaki eğitim-öğretimin tümü (Sözer, 1991, s. 65).

Yükseköğretim Kurulu (YÖK): Tüm yükseköğretimi düzenleyen, yükseköğretim kurumlarının etkinliklerine yön veren ve kanunla kendisine verilen görev ve yetkiler çerçevesinde özerkliğe ve kamu tüzel kişiliğine sahip, sürekli görev yapan kuruluş (Yükseköğretim Kanunu, 1981).

2. YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde, sorunun çözümünde izlenen yönteme yer verilmiş ve sırası ile araştırma modeli, evren ve örneklem, veri toplama aracının geliştirilmesi, verilerin toplanması ve toplanan verilerin çözümlenmesinde yararlanılan istatistiksel yöntem ve teknikler anlatılmıştır.

2.1. Araştırma Modeli

Araştırma tarama modelindedir. Yükseköğretimde okutulan Türk Dili dersi programını oluşturmaya yönelik olarak uzman görüşlerine başvurularak öğretim elemanı ve öğrencilere uygulanmak üzere bilgi toplama aracı geliştirilmiştir. Böylece öğretim elemanı ve öğrencilerin görüşleri doğrultusunda Türk Dili dersi program modeli oluşturulmaya çalışılmıştır.

2.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın genel evrenini 1997-1998 öğretim yılında Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde bulunan 51 Türk üniversitesinde Türk Dili dersi okutan öğretim elemanları ile Türk Dili dersi okuyan öğrenciler oluşturmaktadır.

Araştırmanın çalışma evreni iki alt kümede toplanabilir. Bunlar öğretim elemanları ve öğrenciler için belirlenen çalışma evrenidir.

Araştırmacı öğretim elemanları için çalışma evrenini belirlerken Türkiye'nin coğrafi yapısını göz önünde bulundurmuştur. Evrende farklı bölgelerdeki üniversitelerin bulunmasına özen gösterilerek yirmi üniversiteye ulaşılmıştır. Bu üniversitelerin çeşitli bölümlerinde YÖK zorunlu Türk Dili dersi okutan öğretim elemanları ise çalışma evrenini oluşturmaktadır. Belirlenen yirmi üniversite şunlardır:

Anadolu Üniversitesi (Eskişehir)
 Ankara Üniversitesi (Ankara)
 Boğaziçi Üniversitesi (İstanbul)
 Çukurova Üniversitesi (Adana)
 Dokuz Eylül Üniversitesi (İzmir)
 Dumlupınar Üniversitesi (Kütahya)
 Erciyes Üniversitesi (Kayseri)
 Fırat Üniversitesi (Elazığ)
 Gazi Üniversitesi (Ankara)
 Hacettepe Üniversitesi (Ankara)
 İnönü Üniversitesi (Malatya)
 Kırıkkale Üniversitesi (Kırıkkale)
 Kocaeli Üniversitesi (İzmit)
 Kocatepe Üniversitesi (Afyon)
 Niğde Üniversitesi (Niğde)
 19 Mayıs Üniversitesi (Samsun)
 Osman Gazi Üniversitesi (Eskişehir)
 Selçuk Üniversitesi (Konya)
 Süleyman Demirel Üniversitesi (Isparta)
 Uludağ Üniversitesi (Bursa)

Öğrenciler için belirlenen çalışma evreni oluşturulurken üniversiteye giriş puan türleri (Türkçe-sosyal / TS, Türkçe-matematik / TM, matematik / M, fen / F, sosyal / S, dil / D) temel alınmıştır. Türkiye’de bulunan 51 devlet üniversitesinden aynı fakülte ve bölümlere sahip beş üniversite belirlenmiştir. Anadolu, Boğaziçi, Hacettepe, Selçuk, Uludağ üniversitelerinin çeşitli fakülte ve bölümlerine TS, TM, M, F, S, D puan türlerine göre yerleştirilmiş 2220 birinci sınıf öğrencisi çalışma evrenini oluşturmaktadır. Üniversiteye giriş puan türlerine göre ele alınan bölümler ve bağlı buldukları fakülteler şunlardır: TS puan türüne göre edebiyat veya fen-edebiyat fakültelerine bağlı tarih bölümleri, TM puan türüne göre iktisadi ve idari bilimler fakültelerine bağlı iktisat bölümleri, M puan türüne göre fen veya fen-edebiyat fakültelerine bağlı matematik bölümleri, F puan türüne göre fen veya fen-edebiyat fakültelerine bağlı kimya bölümleri, S puan türüne göre edebiyat veya fen-edebiyat fakültelerine bağlı sosyoloji bölümleri, D puan türüne göre eğitim fakültelerine bağlı İngilizce öğretmenliği bölümleri.

Bu araştırmanın çalışma evreni kısaca şöyle tanımlanabilir: Anadolu, Boğaziçi, Hacettepe, Selçuk, Uludağ üniversitelerinin eğitim, edebiyat, fen, iktisadi ve idari

bilimler fakültelerinin İngilizce, sosyoloji, tarih, matematik, kimya ve iktisat bölümlerine kayıtlı 1997 - 1998 öğretim yılının II. döneminde Türk Dili dersini izleyen Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan öğrencilerin oluşturduğu bütünüle yirmi üniversitede çeşitli bölümlerde YÖK zorunlu Türk Dili dersi okutan öğretim elemanlarının tümü.

Öğretim elemanlarının tümü örnekleme de oluşturduğu için öğretim elemanları için örneklem saptanmamıştır. Öğrenci sayısının çok olması ise öğrenciler için örneklem almayı gerekli kılmıştır. Araştırmanın örneklemeyle ilgili sayısal bilgiler çizelge 1’de verilmiştir.

Çizelge 1
Araştırmanın Örnekleme

Küme	Örnekleme Oluşturan		Araştırmaya Katılan		Değerlendirme Dışı Kalan		Değerlendirmeye Alınan	
	S	%	S	%	S	%	S	%
Öğretim Elem.	166	100.0	100	60.2	6	9.7	94	56.6
Öğrenci	510	100.0	510	100.0	2	0.4	508	99.6
TOPLAM	676	100.0	610	90.2	8	10.1	602	89.0

Çizelge 1’ de görüldüğü gibi 166 öğretim elemanının 94’ü öğrencilerin ise tümü bilgi toplama aracını yanıtlamışlardır. Bu durum öğrencilerin tamamının (% 100) araştırmaya katıldığını gösterirken öğretim elemanlarının ancak yarısından biraz fazlasının (% 56.6) araştırmaya katıldığını göstermektedir. Bu durum, öğrencilerin arayış içinde olduklarını, dersin geliştirilmesi konusunda düşündüklerini göstermektedir.

Araştırmanın temelini oluşturan öğretim elemanlarıyla ilgili kişisel bilgiler Çizelge 2’de verilmiştir.

Çizelge 2
Öğretim Elemanlarıyla İlgili Kişisel Bilgiler
(N = 94)

Özellik	Sayı	Yüzde
Cinsiyet		
Kadın	35	37.3
Erkek	59	62.7
Unvan		
Profesör	1	1.0
Doçent	3	3.2
Yardımcı Doçent	17	18.1
Öğretim Görevlisi	23	24.5
Okutman	50	53.2
Kıdem		
1 - 5 yıl	48	51.1
6 - 10 yıl	11	11.7
11 - 15 yıl	20	21.3
16 - 20 yıl	11	11.7
20 yıl ve yukarı	4	4.2

Çizelge 2'de görüldüğü gibi, örneklemdaki öğretim elemanlarının % 37.3'ü kadın, % 62.7'si ise erkeklerden oluşmaktadır. Sahip oldukları akademik unvanlara göre, % 1.0'i profesör, % 3.2'si doçent, % 18.1'i yardımcı doçent, % 24.5'i öğretim görevlisi, % 53.2'si okutmandır. Meslekteki kıdem yıllarına göre, % 51'i 1 - 5 yıl arası, % 11.7'si 6-10 yıl arası, % 21.3'ü 11 - 15 yıl arası, % 11.7'si 16 - 20 yıl arası, % 4.2'si 20 yıl ve daha çok çalışmışlardır.

Öğretim elemanlarının üniversitelere göre dağılımı ise Çizelge 3'te gösterilmiştir.

Çizelge 3
Öğretim Elemanlarının Üniversitelere Göre Dağılımı
(N = 94)

Üniversite	Sayı	Yüzde
Anadolu Üniversitesi	8	8.5
Ankara Üniversitesi	5	5.3
Boğaziçi Üniversitesi	6	6.4
Çukurova Üniversitesi	6	6.4
Dokuz Eylül Üniversitesi	2	2.1
Dumlupınar Üniversitesi	6	6.4
Erciyes Üniversitesi	4	4.3
Fırat Üniversitesi	5	5.3
Gazi Üniversitesi	2	2.1
Hacettepe Üniversitesi	5	5.3
İnönü Üniversitesi	5	5.3
Kırıkkale Üniversitesi	2	2.1
Kocaeli Üniversitesi	5	5.3
Kocatepe Üniversitesi	4	4.3
Niğde Üniversitesi	9	9.5
19 Mayıs Üniversitesi	1	1.1
Osman Gazi Üniversitesi	6	6.4
Selçuk Üniversitesi	8	8.5
Süleyman Demirel Üniversitesi	1	1.1
Uludağ Üniversitesi	4	4.3

Çizelge 3'te de görüldüğü gibi öğretim elemanlarının % 8.5'i Anadolu Üniversitesinde, % 5.3'ü Ankara Üniversitesinde, % 6.4'ü Boğaziçi Üniversitesinde, % 6.4'ü Çukurova Üniversitesinde, % 2.1'i Dokuz Eylül Üniversitesinde, % 6.4'ü Dumlupınar Üniversitesinde, % 4.3'ü Erciyes Üniversitesinde, % 5.3'ü Fırat Üniversitesinde, % 2.1'i Gazi Üniversitesinde, % 5.3'ü Hacettepe Üniversitesinde, % 5.3'ü İnönü Üniversitesinde, % 2.1'i Kırıkkale Üniversitesinde, % 5.3'ü Kocaeli Üniversitesinde, % 4.3'ü Kocatepe Üniversitesinde, % 9.5'i Niğde Üniversitesinde, % 1.1'i 19 Mayıs Üniversitesinde, % 6.4'ü Osman Gazi Üniversitesinde, % 8.5'i Selçuk Üniversitesinde, % 1.1'i Süleyman Demirel Üniversitesinde, % 4.3'ü Uludağ Üniversitesindedirler.

Araştırmanın diğer kümesi olan öğrencilerle ilgili kişisel bilgiler Çizelge 4'te gösterilmiştir.

Çizelge 4
Öğrencilerle İlgili Kişisel Bilgiler
(N = 508)

Özellik	Sayı	Yüzde
Cinsiyet		
Kadın	230	45.2
Erkek	278	54.8
Üniversite		
Anadolu Üniversitesi	129	25.4
Boğaziçi Üniversitesi	51	10.1
Hacettepe Üniversitesi	81	15.9
Selçuk Üniversitesi	75	14.8
Uludağ Üniversitesi	172	33.8
Alan		
Tarih	55	10.8
İktisat	192	37.8
Matematik	56	11.1
Kimya	50	9.8
Sosyoloji	51	10.1
İngilizce Öğretmenliği	104	20.4

Çizelge 4'te görüldüğü gibi, örneklemdaki öğrencilerin % 45.2'si kadın, % 54.8'i ise erkeklerden oluşmaktadır. Öğrencilerin % 25.4'ü Anadolu Üniversitesinde, % 10.1'i Boğaziçi Üniversitesinde, % 15.9'u Hacettepe Üniversitesinde, % 14.8'i Selçuk Üniversitesinde, % 33.8'i Uludağ Üniversitesinde öğrenim görmektedir. Öğrencilerin % 10.8'i Tarih Bölümü, % 37.8'i İktisat Bölümü, % 11.1'i Matematik Bölümü, % 9.8'i Kimya Bölümü, % 10.1'i Sosyoloji Bölümü, % 20.4'ü İngilizce Öğretmenliği Bölümüne kayıtlıdır.

2.3. Veriler ve Toplanması

Araştırmanın özellikle kuramsal boyutunu oluşturmak üzere eğitimde program geliştirme ve değerlendirme, Türkçe dilbilgisi, Türkçenin öğretimi, edebiyatın öğretimi, Türkçe ve edebiyat öğretiminin ilke ve yöntemleri, değerlendirilmesi, Türkçe ve edebiyat eğitiminde kullanılan araç ve gereçlerle ilgili çeşitli kitap, makale ve araştırmalar incelenerek alanyazın taraması yapılmıştır. Ayrıca, eğitim bilimci, istatistikçi ve Türk dili ve edebiyatı alan uzmanlarıyla görüşülerek araştırmanın kuramsal yönü oluşturulmaya çalışılmıştır.

Verileri toplamak amacıyla, Özer'in (1984) "Türk Üniversiteleri için Yabancı Dil Eğitimi Program Modeli" ve Aykaç'ın (1997) "Türk Üniversiteleri için Beden Eğitimi Dersi Program Modeli" araştırmalarında kullandıkları bilgi toplama araçlarından da yararlanılarak araştırmacı tarafından öğretim elemanları ve öğrencilere uygulanmak üzere iki bilgi toplama aracı geliştirilmiştir.

2.3.1. Öğretim Elemanı Anket Formu

Alanyazın taraması tamamlandıktan sonra araştırmacı tarafından hazırlanan bilgi toplama aracının taslak biçimi tez danışmanının eleştirisine sunulmuştur. Tez danışmanının eleştirileri doğrultusunda araç yeniden düzenlenmiştir. Düzenlenen bilgi toplama aracıyla ilgili olarak eğitim uzmanlarından görüş istenmiştir. Uzmanlardan alınan görüşler doğrultusunda yeniden düzenlemeler yapılmış ve tez danışmanının da onayı alınarak bilgi toplama aracına son biçimi verilmiştir.

Öğretim elemanı anketinin güvenilirliğini saptamak amacıyla İstanbul Üniversitesindeki Türk Dili dersi öğretim elemanlarına anket iki kez uygulanmış ve iki uygulama arasındaki ilişki hesaplanmıştır. Bu ilişkinin $r = .90$ olduğu görülmüş, bu da öğretim elemanı anketinin güvenilir olduğunu göstermektedir.

Öğretim elemanı anket formu iki bölümden oluşturulmuştur. Birinci bölümde kişisel bilgileri elde etmek amacıyla dört soru sorulmuştur. İkinci bölümde öğretim elemanlarının konuyla ilgili görüşlerini öğrenmeye yönelik sorulara yer verilmiştir. Bu bölümde 65 soru vardır. Bu sorular Türk Dili dersi programının amaçları, uygulama ilkeleri, içeriği, öğrenme-öğretme süreçleri ve öğrenci başarısının değerlendirilmesi ile ilgilidir. Öğretim elemanlarının görüşlerini öğrenmek üzere sorulan ilk 57 sorunun seçeneklerinin oluşturulmasında sıralı ölçek kullanılmıştır. Seçenekler "hiç", "çok az", "az", "çok", "pek çok" biçiminde olumsuzdan olumluya doğru sıralanarak puanlanmıştır. "Hiç", "çok az", "az" seçenekleri olumsuz; "çok", "pek çok" seçenekleri

ise olumlu seçenekler olarak değerlendirilmiştir. “Hiç” seçeneğine 1 puan, “çok az” seçeneğine 2 puan, “az” seçeneğine 3 puan, “çok” seçeneğine 4 puan, “pek çok” seçeneğine 5 puan verilmiştir. Son sekiz soru ise çoktan seçmeli soru biçiminde düzenlenmiştir.

2.3.2. Öğrenci Anket Formu

Öğrencilere yönelik anketin geliştirilme amacı, öğrencilerin üniversitede Türk Dili dersiyle ilgili beklentilerini saptamaktır.

Öğrenci anket formu da öğretim elemanı anket formuyla aynı zaman diliminde ve bu araştırma için oluşturulmuştur. Öğretim elemanı anket formunun hazırlanmasında yapılan çalışmalar öğrenci anket formunun hazırlanması için de geçerlidir.

Öğrenci anketinin güvenilirliğini saptamak için Anadolu Üniversitesinde, örneklemle aynı özelliklere sahip Sanat Tarihi, İşletme, Biyoloji, İstatistik bölümleri ve Hukuk Fakültesinde Türk Dili dersi okuyan öğrencilere anket iki kez uygulanmış ve iki uygulama arasındaki ilişki hesaplanmıştır. Bu ilişkinin $r = .91$ olduğu görülmüş, bu da öğrenci anketinin güvenilir olduğunu göstermektedir.

Öğrenci anket formu iki bölümden oluşturulmuştur. Birinci bölümde kişisel bilgileri öğrenmek amacıyla üç soruya yer verilmiştir. İkinci bölümü oluşturmak için öğretim elemanları anketinden yararlanılmıştır. Bunun için, öğretim elemanları anketinde öğrenciyi de ilgilendirdiği düşünülen 41 soru öğrenci anketinde de kullanılmıştır. Bu sorular Türk Dili dersi programının amaçları, uygulama ilkeleri, içeriği, öğrenme-öğretme süreçleri ile ilgilidir. Öğrencilerin görüşlerini öğrenmek üzere sorulan ilk 48 sorunun seçeneklerinin oluşturulmasında sıralı ölçek kullanılmıştır. Seçenekler “hiç”, “çok az”, “az”, “çok”, “pek çok” biçiminde olumsuzdan olumluya doğru sıralanarak puanlanmıştır. “Hiç”, “çok az”, “az” seçenekleri olumsuz; “çok”, “pek çok” seçenekleri ise olumlu seçenekler olarak değerlendirilmiştir. “Hiç” seçeneğine 1 puan, “çok az” seçeneğine 2 puan, “az” seçeneğine 3 puan, “çok” seçeneğine 4 puan, “pek çok” seçeneğine 5 puan verilmiştir. Son üç soru ise çoktan seçmeli soru biçiminde düzenlenmiştir.

2.3.3. Anketlerin Uygulanması

Anketlerin öğrencilere uygulanması araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir.

Öğrenci anket formalarının geri dönüşü % 100 olmuştur. Öğretim elemanları için genelde posta yolu tercih edilmiştir. Araştırmacı bazı üniversitelere gitmiş ve öğretim elemanı anket formunu uygulamıştır. Gidemediği diğer üniversitelere ise öğretim elemanı anket formunu posta yoluyla göndermiştir. Çeşitli nedenlerden dolayı öğretim elemanı anket formlarının geri dönüşü yarıdan biraz fazladır (% 60.2).

2.4. Verilerin Çözümlemesi

Veriler bilgisayar ortamında çözümlenmiştir. Bunun için toplanan anketlerin ilkönce gerektiği biçimde doldurulup doldurulmadığı incelenmiştir. Gerektiği biçimde doldurulmayan anketler değerlendirme dışında bırakılmıştır. Gerektiği gibi doldurulan anket kâğıtlarındaki bilgiler kodlanarak bilgisayara veri girişi yapılmıştır.

Bilgisayara aktarılan veriler araştırmanın amacı doğrultusunda istatistiksel testlerden yararlanılarak çözümlenmiştir. Çözümleme için frekans ve yüzde kullanılmıştır.

Araştırma verilerinin istatistiksel çözümlemesi için SPSS for Windows paket programı kullanılmıştır.

3. BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde, Türk üniversiteleri için Türk dili dersi program modelini oluşturmak amacıyla, Türk dili dersi okutan öğretim elemanlarının ve Türk dili dersi okuyan öğrencilerin görüşlerinden elde edilen veriler sonucunda ulaşılan bulgular ve bunların yorumlarına yer verilmiştir. Bulgularla yorumların verilmesinde alt sorunlardaki sıra izlenmiştir.

3.1. Türk Dili Dersi Programının Temel İlkeleri

Araştırmada, sorunun çözümüne yönelik olarak yanıt aranan birinci soru, üniversitelerde okutulan YÖK zorunlu Türk dili dersinin programının hangi temel ilkelere dayalı olması gerektiğidir.

Bunu belirlemek için altı soru oluşturulmuştur. Üç soru sadece öğretim elemanlarına sorulurken, üç soru hem öğretim elemanlarına hem de öğrencilere sorulmuştur. Bu sorulardan Türk dili derslerinin hangi birim tarafından yürütülmesi gerektiği, öğretim elemanlarının görüş alışverişinde bulunmak için hangi zaman dilimlerinde bir araya gelmeleri gerektiği, geliştirici bir eğitimden geçmelerinin gerekip gerekmediği konularında öğretim elemanlarının görüşleri; dersin konumunun ne olması, kaç yıl okutulması, haftalık ders saatinin ne olması gerektiği konularında ise öğretim elemanları ve öğrencilerin görüşleri öğrenilmiştir.

YÖK zorunlu Türk dili dersinin programının hangi temel ilkelere dayalı olması gerektiğini belirlemek için öğretim elemanlarına sorulan ilk soru, Türk dili derslerinin hangi birim tarafından yürütülmesi gerektiğidir. Öğretim elemanlarının bu soruyla ilgili görüşlerini yansıtan veriler Çizelge 5 'te verilmiştir.

Çizelge 5
Öğretim Elemanlarına Göre Türk Dili Dersleri Hangi Birim Tarafından
Yürütülmelidir?
(N = 94)

Birim	Sayı	Yüzde
Bütün üniversiteye yönelik merkezi bir Türk dili eğitimi birimi tarafından	52	55.3
Edebiyat fakültesi Türk dili ve edebiyatı bölümü tarafından	18	19.1
Her fakülte ya da yüksekokulun kendisi tarafından	12	12.8
Eğitim fakültesi, Türk dili ve edebiyatı öğretimi bölümü tarafından	12	12.8

Çizelge 5'te de görüldüğü gibi, öğretim elemanlarının % 55.3'ü Türk dili derslerinin “bütün üniversiteye yönelik merkezi bir Türk dili eğitimi birimi tarafından” yürütülmesi gerektiğini belirtirken, % 19.1'i “edebiyat fakültelerinin Türk dili ve edebiyatı bölümleri tarafından”, % 12.8'i ise “her fakülte ya da yüksekokulun kendisi tarafından” ve “eğitim fakültelerinin Türk dili ve edebiyatı bölümleri tarafından” yürütülmesi gerektiği görüşündedirler.

Sonuç olarak, öğretim elemanlarının oluşturulacak merkezi bir Türk dili eğitimi birimince Türk dili derslerinin yürütülmesini daha doğru buldukları söylenebilir.

YÖK zorunlu Türk dili dersinin programının hangi temel ilkelere dayalı olması gerektiğini belirlemek için öğretim elemanlarına sorulan ikinci soru, Türk dili dersi öğretim elemanlarının görüş alışverişinde bulunmak için ne zaman bir araya gelmeleri gerektiğidir. Öğretim elemanlarının bu soruyla ilgili görüşlerini yansıtan veriler Çizelge 6'da verilmiştir.

Çizelge 6'dan da anlaşılacağı gibi, görüş alışverişinde bulunmak için öğretim elemanlarının % 44.1'i “dönem başı ve sonunda”, % 23.5'i “öğretim yılı başı ve sonunda”, % 16.2'si “öğretim yılı başında”, % 6.4'ü “dönem başında”, % 1.1'i “öğretim yılı sonunda” bir araya gelmeleri gerektiği doğrultusunda görüş belirtirken, % 8.7'si “bir araya gelmelerinin gerekmediği”ni belirtmişlerdir.

Çizelge 6
Öğretim Elemanlarına Göre Görüş Alışverişinde Bulunmak için
Ne Zaman Bir Araya Gelinmelidir?

Bir Araya Gelinecek Zaman	Sayı	Yüzde
Dönem başı ve sonunda	41	44.1
Öğretim yılı başı ve sonunda	22	23.5
Öğretim yılı başında	16	16.2
Bir araya gelmeleri gerekmez	8	8.7
Dönem başında	6	6.4
Öğretim yılı sonunda	1	1.1
Dönem sonunda	0	0.0

Sonuç olarak, öğretim elemanlarının dönem başı ve sonunda görüş alışverişinde bulunulmasını daha doğru buldukları söylenebilir.

YÖK zorunlu Türk dili dersinin programının hangi temel ilkelere dayalı olması gerektiğini belirlemek için öğretim elemanlarına sorulan üçüncü soru, Türk dili dersi öğretim elemanlarının hizmetiçi eğitime katılıp katılmamaları gerektiğidir. Öğretim elemanlarının bu soruyla ilgili görüşlerini yansıtan veriler Çizelge 7'de verilmiştir.

Çizelge 7
Öğretim Elemanlarına Göre Öğretim Elemanlarının Hizmetiçi Eğitime Katılmaları
Gerekir mi?
(N = 94)

	Sayı	Yüzde
Evet	70	74.5
Hayır	24	25.5

Çizelge 7'den de anlaşılacağı gibi, öğretim elemanlarının % 24.5'i hizmetiçi eğitimi gerekli görmezken, % 75.5'i gerekli görmektedir.

YÖK zorunlu Türk dili dersinin programının hangi temel ilkelere dayalı olması gerektiğini belirleyen dördüncü soru, Türk dili dersinin konumunun ne olması gerektiğidir. Bu soru hem öğretim elemanlarına hem de öğrencilere sorulmuştur. Öğretim elemanlarının bu soruyla ilgili görüşleri Çizelge 8'de verilmiştir.

Çizelge 8
Öğretim Elemanlarına Göre Türk Dili Dersinin Konumu Ne Olmalıdır?
(N = 94)

Dersin Konumu	Sayı	Yüzde
Zorunlu	72	76.6
Ön elemeli zorunlu	15	15.9
Seçmeli	7	7.5
Olmamalı	0	0.0

Çizelge 8'den de anlaşılacağı gibi, öğretim elemanlarının % 76.6'sı Türk dili dersinin “zorunlu”, % 15.9'u “ön elemeli zorunlu” % 7.5'i ise “seçmeli” olması görüşündedirler. Öğretim elemanlarının Türk dili dersinin üniversitelerde okutulması gerektiği görüşünde oldukları söylenebilir. Öğrencilerin aynı soruyla ilgili görüşlerinin verileri Çizelge 9'da verilmiştir.

Çizelge 9
Öğrencilere Göre Türk Dili Dersinin Konumu Ne Olmalıdır?
(N = 508)

Dersin Konumu	Sayı	Yüzde
Zorunlu	290	57.0
Ön elemeli zorunlu	152	30.0
Seçmeli	33	6.5
Olmamalı	33	6.5

Çizelge 9'dan da anlaşılacağı gibi, öğrencilerin % 57'si Türk Dili dersinin “zorunlu”, % 30'u “ön elemeli zorunlu”, % 6.5'i “seçmeli” olması gerektiğini düşünürken, % 6.5'i olmaması gerektiğini belirtmişlerdir.

Sonuç olarak öğretim elemanları ve öğrencilerin Türk Dili dersinin zorunlu olarak okutulması gerektiği görüşünde birleştikleri söylenebilir.

YÖK zorunlu Türk Dili dersinin programının hangi temel ilkelere dayalı olması gerektiğini belirleyen beşinci soru, Türk Dili dersinin kaç yıl okutulmasıyla ilgilidir. Bu soru hem öğretim elemanlarına hem de öğrencilere sorulmuştur. Öğretim elemanlarının bu soruyla ilgili yanıtlarından elde edilen veriler Çizelge 10'da verilmiştir.

Çizelge 10
Öğretim Elemanlarına Göre Türk Dili Dersi Kaç Yıl Okutulmalıdır?
(N = 94)

Yıl	Sayı	Yüzde
1 yıl	16	17.1
2 yıl	36	38.3
3 yıl	10	10.6
4 yıl	32	34.0

Çizelge 10'da da görüldüğü gibi, öğretim elemanlarının % 38.3'ü Türk Dili dersinin iki yıl, % 34'ü dört yıl, % 17.1'i bir yıl, % 10.6'sı ise üç yıl okutulması görüşündedirler.

Öğrencilerin aynı soruyla ilgili yanıtlarından elde edilen veriler Çizelge 11'de verilmiştir.

Çizelge 11'den de anlaşılacağı üzere öğrencilerin % 39.4'ü Türk Dili dersinin bir yıl, % 29'u iki yıl, % 25.3'ü dört yıl, % 6.4'ü üç yıl okutulması gerektiği görüşündedirler.

Çizelge 11
Öğrencilere Göre Türk Dili Dersi Kaç Yıl Okutulmalıdır?
(N = 508)

Yıl	Sayı	Yüzde
1 yıl	200	39.4
2 yıl	148	29.1
3 yıl	32	6.3
4 yıl	128	25.2

Sonuç olarak öğretim elemanları ve öğrencilerin Türk dili dersinin kısa süreli okutulması görüşünde oldukları söylenebilir.

YÖK zorunlu Türk dili dersinin programının hangi temel ilkelere dayalı olması gerektiğini belirleyen altıncı soru, Türk dili dersinin haftalık ders saatinin kaç saat olmasıyla ilgilidir. Bu soru hem öğretim elemanlarına hem de öğrencilere sorulmuştur. Öğretim elemanlarının bu soruyla ilgili yanıtlarından elde edilen veriler Çizelge 12'de verilmiştir.

Çizelge12
Öğretim Elemanlarına Göre Türk Dili Dersinin Haftalık Ders Saati Ne Olmalıdır?
(N = 94)

Saat	Sayı	Yüzde
1 saat	1	1.1
2 saat	39	41.5
3 saat	18	19.1
4 saat	34	36.2
5 saat	0	0.0
6 saat	2	2.1

Çizelge 12'den de anlaşılacağı gibi, öğretim elemanlarının % 41.5'i Türk dili dersinin haftalık ders saatinin iki saat, % 36.2'si dört saat, % 19.1'i üç saat, % 2.1'i altı saat, % 1.1'i ise bir saat olması görüşündedirler.

Öğrencilerin aynı soruyla ilgili yanıtlarından elde edilen veriler ise, Çizelge 13'te verilmiştir.

Çizelge 13
Öğrencilere Göre Türk Dili Dersinin Haftalık Ders Saati Ne Olmalıdır?
(N = 508)

Saat	Sayı	Yüzde
1 saat	63	12.4
2 saat	182	35.8
3 saat	95	18.7
4 saat	130	25.6
5 saat	10	2.0
6 saat	28	5.5

Çizelge 13'ten de anlaşılacağı gibi öğrencilerin % 35.8'i Türk dili dersinin haftalık ders saatinin iki saat, % 25.6'sı dört saat, % 18.7'si üç saat, % 12.4'ü bir saat, % 5.5'i altı saat, % 2'si ise beş saat olması görüşündedirler.

Sonuç olarak öğretim elemanı ve öğrencilerin Türk Dili dersinin haftada iki saat olması gerektiği görüşünde oldukları söylenebilir.

3.2. Türk Dili Dersinin Amaçları

Araştırmada, sorunun çözümüne yönelik olarak yanıt aranan ikinci soru, üniversitelerde okutulmakta olan YÖK zorunlu Türk dili dersinin amaçlarının neler olması gerektiğidir.

YÖK zorunlu Türk dili dersi için belirlenen amaçlarla ilgili Türk dili dersi öğretim elemanlarının görüşlerini yansıtan veriler Çizelge 14'te verilmiştir. Öğretim elemanlarının görüşleri, Türk dili dersi programının amaçlarına katılma durumları bakımından ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Çizelge 14
Öğretim Elemanlarının Türk Dili Dersi Programındaki Amaçlara Katılma Durumları
(N = 94)

Amaçlar	Hiç		Çok Az		Az		Çok		Pek Çok	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Duygu ve düşüncelerini konuşma ilkelerine uygun olarak sözle anlatabilme	0	0.0	4	4.3	8	8.5	37	39.4	45	47.8
Okuduğunu tam ve doğru olarak anlayabilme	1	1.1	1	1.1	12	12.9	44	46.2	36	38.7
Anadili bilincini geliştirebilme	1	1.1	4	4.3	10	10.6	38	40.4	41	43.6
Duygu ve düşüncelerini yazıyla doğru olarak anlatabilme	0	0.0	4	4.3	11	11.7	42	44.7	37	39.3
Noktalama imleri ve yazım kurallarını uygulayabilme	0	0.0	6	6.4	9	9.6	36	38.3	43	45.7
Eleştirel okuma ve dinleme becerilerini geliştirebilme	1	1.1	5	5.3	10	10.6	46	48.9	32	34.1
Dinlenen konuşmaları tam ve doğru olarak anlayabilme	1	1.1	2	2.1	14	14.9	42	44.7	35	37.2
Kitap okuma alışkanlığını kazanabilme	0	0.0	7	7.4	13	14.0	31	33.0	43	45.6
Bir metni doğru anlamlandırarak okuyabilme	1	1.1	6	6.4	16	17.0	47	50.0	24	25.5
Yazılı anlatım türlerine örnekler hazırlayabilme	6	6.5	8	9.0	25	27.0	39	40.5	16	17.0

Çizelge 14'te görüldüğü gibi, olumlu seçenekler olarak kabul edilen “çok” ve “pek çok” seçeneklerinin yüzdeleri toplandığında öğretim elemanlarının % 87.2'sinin “duygu, düşünce, tasarım ve izlenimlerini konuşma ilkelerine uygun olarak sözle doğru, anlaşılır ve etkili biçimde anlatabilme”yi YÖK zorunlu Türk dili dersinin birinci amacı olarak belirttikleri görülmektedir. Öğretim elemanlarının % 84.9'u “okuduğunu tam ve doğru olarak anlayabilme”yi dersin ikinci amacı olarak belirtirken, % 84'ü “anadili bilincini geliştirebilme”, “duygu, düşünce, tasarım ve izlenimlerini kompozisyon ilkelerine uygun olarak yazıyla doğru, anlaşılır ve etkili biçimde anlatabilme” ve “yazılarında Türkçenin noktalama imleri ve yazım kurallarını doğru olarak uygulayabilme”nin üçüncü amaç olması gerektiğinde görüş birliği içindedirler.

Dersin diğer amaçları ile ilgili yüzdeler ise şöyledir: “eleştirel okuma ve dinleme becerilerin geliştirebilme” % 83, “dinlenen konuşmaları tam ve doğru olarak anlayabilme” % 82, “kitap okuma alışkanlığını kazanabilme” % 78, “bir metni doğru anlamlandırarak biçimde okuyabilme” % 75, “yazılı anlatım türlerine uygun örnekler hazırlayabilme / yazabilme” % 57.5.

Görüldüğü gibi, amaçların sıralanmasında yararlanılan yüzdeler arasında çok büyük farklar yoktur. Bu durumda, öğretim elemanlarının belirtilen amaçların öğrenciye kazandırılması gerektiği görüşünde oldukları söylenebilir. Son üç amaç ise, öğretim elemanlarına göre biraz daha önemsiz gibi görülmektedir. Özellikle “yazılı anlatım türlerine uygun örnekler hazırlayabilme / yazabilme”nin çok önemli bir amaç olmadığı görüşünde birleşmiştir.

YÖK zorunlu Türk dili dersi için belirlenen amaçlarla ilgili Türk dili dersi okuyan öğrencilerin görüşlerini yansıtan veriler ise Çizelge 15'te verilmiştir. Öğrencilerin görüşleri, Türk dili dersi programının amaçlarına katılma durumları bakımından ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Çizelge 15'te görüldüğü gibi, olumlu seçenekler olarak kabul edilen “çok” ve “pek çok” seçeneklerinin yüzdeleri toplandığında, öğrencilerin % 75'inin “okuduğunu tam ve doğru olarak anlayabilme”yi YÖK zorunlu Türk dili dersinin birinci amacı olarak belirttikleri görülmektedir. % 73.2'si “duygu, düşünce, tasarım ve izlenimlerini konuşma ilkelerine uygun olarak sözle doğru, anlaşılır ve etkili biçimde anlatabilme”nin ikinci, % 71.7'si “dinlenen konuşmaları tam ve doğru olarak anlayabilme”nin üçüncü, % 70.9'u “bir metni doğru anlamlandırarak biçimde okuyabilme”nin dördüncü, % 62.8'i ise “kitap okuma alışkanlığını kazanabilme”, “eleştirel okuma ve dinleme becerilerin geliştirebilme” ve “anadili bilincini geliştirebilme”nin beşinci, % 61'i “duygu, düşünce, tasarım ve izlenimlerini kompozisyon ilkelerine uygun olarak yazıyla doğru, anlaşılır ve etkili biçimde

anlatabilme”nin altıncı, % 57.9’u “yazılarında Türkçenin noktalama imleri ve yazım kurallarını doğru olarak uygulayabilme”nin yedinci ve % 53.1’i “yazılı anlatım türlerine uygun örnekler hazırlayabilme / yazabilme”nin sekizinci olması yönünde görüş belirtmişlerdir.

Çizelge 15
Öğrencilerin Türk Dili Dersi Programındaki Amaçlara Katılma Durumları
(N =508)

Amaçlar	Hiç		Çok Az		Az		Çok		Pek Çok	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Okuduğunu tam ve doğru olarak anlayabilme	29	5.7	34	6.7	63	12.4	229	45.0	153	30.1
Duygu, ve düşüncelerini konuşma ilkelerine uygun olarak sözle anlatabilme	29	5.7	34	6.7	73	14.4	193	38.0	179	35.2
Dinlenen konuşmaları doğru olarak anlayabilme	30	5.9	37	7.3	77	15.1	225	44.3	139	27.4
Bir metni doğru anlamlandırarak okuyabilme	34	6.7	36	7.0	78	15.4	233	45.9	127	25.0
Eleştirel okuma ve dinleme becerilerini geliştirebilme	51	10.0	31	6.1	107	21.1	181	35.6	138	27.2
Anadili bilincini geliştirme	45	8.8	44	8.7	100	19.7	209	41.1	110	21.7
Kitap okuma alışkanlığı kazanabilme	50	9.8	40	7.9	99	19.5	168	33.1	151	29.7
Duygu ve düşüncelerini yazıyla doğru anlatabilme	41	8.1	48	9.4	109	21.5	187	36.8	123	24.2
Noktalama imleri ve yazım kurallarını uygulayabilme	40	7.9	60	11.8	114	22.4	183	36.0	111	21.9
Yazılı anlatım türlerine örnekler hazırlayabilme	49	9.7	59	11.6	130	25.6	182	35.8	88	17.3

YÖK zorunlu Türk dili dersinin amaçlarının belirlenmesinde öğretim elemanları ve öğrencilerin görüşlerinin değişik olduğu gözlenmekle birlikte, ortak veya birbirine yakın görüşlerin de olduğu görülmektedir.

Sonuç olarak öğretim elemanları ve öğrenciler “anadili bilincini geliştirebilme”, “yazılarında Türkçenin noktalama imleri ve yazım kurallarını doğru olarak uygulayabilme”, “duygu, düşünce, tasarım ve izlenimlerini kompozisyon ilkelerine uygun olarak yazıyla doğru, anlaşılır ve etkili biçimde anlatabilme”, “bir metni doğru anlamlandırarak biçimde okuyabilme”, “dinlenen konuşmaları tam ve doğru olarak anlayabilme” amaçları için değişik görüşlere sahiptirler. Öğretim elemanları ve öğrencilerin “duygu, düşünce, tasarım ve izlenimlerini konuşma ilkelerine uygun olarak sözle doğru, anlaşılır ve etkili biçimde anlatabilme”, “okuduğunu tam ve doğru olarak anlayabilme”, “eleştirel okuma ve dinleme becerilerini geliştirebilme”, “kitap okuma alışkanlığını kazanabilme” amaçlarının Türk dili dersinin amaçları içinde yer alması gerektiği konusunda görüş birliği içinde oldukları söylenebilir. Bununla birlikte öğretim elemanları ve öğrencilerin “yazılı anlatım türlerine uygun örnekler hazırlayabilme / yazabilme” amacının Türk dili dersinin amaçları arasında en sonda yer alması konusunda görüş birliği içinde oldukları görülmektedir.

3.3. Türk Dili Dersi Programının İçeriği

Araştırmada, sorunun çözümüne yönelik olarak yanıt aranan üçüncü soru, üniversitelerde okutulan YÖK zorunlu Türk dili dersinin programının içeriğinde hangi konulara yer verilmesi gerektiğidir. Bunu belirlemek için öğretim elemanları ve öğrencilere Türk dili dersinde hangi konuların işlenmesi gerektiği sorulmuştur. Öğretim elemanlarının bu soruyla ilgili yanıtlarından elde edilen veriler Çizelge 16'da verilmiştir. Öğretim elemanlarının görüşleri, Türk Dili dersi programının içeriğinde yer alması gereken konulara katılma durumları bakımından ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Çizelge 16
Öğretim Elemanlarının Türk Dili Dersi Programının İçeriğindeki Konulara
Katılma Durumları
(N = 94)

Konular	Hiç		Çok Az		Az		Çok		Pek Çok	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Konuşma uygulamaları	1	1.1	2	2.1	7	7.4	37	39.4	47	50.0
Konuşurken yapılan yanlışlar	2	2.1	2	2.1	9	9.6	53	56.4	28	29.8
Noktalama imleri ve yazım kuralları	2	2.1	4	4.3	10	10.6	37	39.4	41	43.6
Metnin yorumlanması	2	2.1	1	1.1	13	13.9	54	57.4	24	25.5
Konuşma kuralları	5	5.3	4	4.3	8	8.5	49	52.1	28	29.8
Anlatım bozuklukları	2	2.1	6	6.4	11	11.7	40	42.6	35	37.2
Yazarken dikkat edilecek noktalar	2	2.1	3	3.2	15	16.0	47	50.0	27	28.7
Yazma çalışmaları	4	4.3	6	6.4	10	10.6	43	45.7	31	33.0
Yazma kuralları	1	1.1	7	7.4	16	17.0	43	45.8	27	28.7
Dinlenileni eleştirme	3	3.2	5	5.3	19	20.2	49	52.1	18	19.2
Dinlenileni değerlendirme	3	3.2	8	8.6	17	18.0	47	50.0	19	20.2
Okuma ilkeleri	1	1.1	11	11.7	20	21.3	44	46.8	18	19.1
Okuma kuralları	3	3.2	11	11.7	21	22.4	38	40.4	21	22.3
Yazılı anlatım türleri	5	5.3	7	7.4	27	28.7	40	42.6	15	16.0
Dinleme ilkeleri	4	4.3	13	13.8	24	25.5	37	39.4	16	17.0
Anlamlarına göre sözcük.	5	5.3	14	14.9	23	24.5	38	40.4	14	14.9
Cümle türleri	7	7.6	9	9.8	27	28.3	44	46.7	7	7.6
Dinleme kuralları	3	3.2	15	16.0	25	26.6	35	37.2	16	17.0
Türkçenin ses özellikleri	4	4.3	14	14.9	29	30.8	39	41.5	8	8.5
Türkçenin yapı özellikleri	3.2	14	14.9		34	36.2	36	38.3	7	7.4
Konuşma türleri	1	1.1	11	11.8	36	38.4	33	35.1	10	10.6
Yapılarına göre sözcükler	6	6.4	16	17.0	39	41.4	25	26.7	8	8.5

Çizelge 16'da görüldüğü gibi, olumlu seçenekler olarak kabul edilen “çok” ve “pek çok” seçeneklerinin yüzdeleri toplandığında, öğretim elemanlarının % 89.4'ünün “konuşma uygulamaları”nı YÖK zorunlu Türk dili dersinde işlenmesi gereken birinci konu olarak belirttikleri görülmektedir. Öğretim elemanlarının % 86.2'si “konuşurken yapılan yanlışlar”ın ikinci, % 83'ü “noktalama imleri ve yazım kuralları”nın üçüncü, % 82.9'u “okunan metnin çeşitli yönlerden yorumlanması”nın dördüncü, %81.9'u “konuşma kuralları”nın beşinci, % 79.8'i “anlatım bozuklukları”nın altıncı, %78.7'si “yazarken dikkat edilecek noktalar”ın ve “yazma çalışmaları”nın yedinci, %74.5'i “yazma kuralları”nın sekizinci, % 71.3'ü “dinlenileni eleştirme”nin dokuzuncu, % 70.1'i “dinlenileni değerlendirme”nin onuncu, % 65.9'u “okuma ilkeleri”nin on birinci, % 62.7'si “okuma kuralları”nın on ikinci, % 58.6'si “yazılı anlatım türleri”nin on üçüncü, , % 56.4'ü “dinleme ilkeleri”nin on dördüncü % 55.3'ü “anlamlarına göre sözcükler”in on beşinci, % 54.3'ü “tümce türleri”nin on altıncı, % 54.2'si “dinleme kuralları”nın on yedinci, % 50'si “Türkçenin ses özellikleri”nin on sekizinci, % 45.7'si “Türkçenin yapı özellikleri” ve “konuşma türleri”nin on dokuzuncu, % 35.2'si ise “yapılarına göre sözcükler”in yirminci konu olarak Türk dili dersinde işlenmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Görüldüğü gibi konuların sıralanmasında yararlanılan yüzdeler arasında çok büyük farklar yoktur. Bu durum özellikle ilk 11 konu için söylenebilir. Öğretim elemanlarının bu 11 konunun öğrenciye kazandırılması gerektiği görüşünde oldukları söylenebilir. Son 11 konu ise öğretim elemanlarına göre çok önemli değildir. Özellikle “tümce türleri”, “Türkçenin ses özellikleri”, “Türkçenin yapı özellikleri”, “yapılarına göre sözcükler” öğretim elemanlarının Türk dili dersinin konuları arasında bulunmasını istemedikleri konulardır. Bu konular dilbilgisi konularıdır. Öyleyse öğretim elemanlarının YÖK zorunlu Türk dili dersinde dilbilgisi konularına ağırlık verilmemesi gerektiği görüşünde oldukları söylenebilir.

Öğrencilerin, Türk dili dersinde hangi konuların işlenmesi gerektiği sorusuyla ilgili yanıtlarından elde edilen veriler ise Çizelge 17'de verilmiştir. Öğrencilerin görüşleri, Türk dili dersi programının içeriğindeki konulara katılma durumları bakımından ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Çizelge 17
Öğrencilerin Türk Dili Dersi Programının İçeriğindeki Konulara Katılma Durumları
(N = 508)

Konular	Hiç		Çok Az		Az		Çok		Pek Çok	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Okunan metnin çeşitli yönlerden yorumlanması	23	4.5	25	4.9	60	11.8	186	36.6	214	42.2
Konuşma uygulamaları	22	4.3	31	6.1	71	14.0	185	36.4	199	39.2
Konuşma kuralları	22	4.3	33	6.5	60	11.8	195	38.4	198	39.0
Okuma kuralları	27	5.3	26	5.1	76	15.2	202	39.4	177	35.0
Anlatım bozuklukları	26	5.1	31	6.1	80	15.8	186	36.6	185	36.4
Dinlenileni değerlen.	31	6.1	32	6.3	81	15.9	192	37.8	172	33.9
Dinlenileni eleştirme	30	5.9	35	6.9	79	15.6	200	39.3	164	32.3
Konuşurken yapılan yanlışlar	30	5.9	30	5.9	85	16.7	198	39.0	165	32.5
Noktalama imleri ve yazım kuralları	27	5.3	30	5.9	96	18.9	218	42.9	137	27.0
Yazma kuralları	31	6.0	33	6.5	102	20.1	205	40.4	137	27.0
Yazarken dikkat edilecek noktalar	34	6.7	40	7.9	102	20.1	182	35.8	150	29.5
Konuşma türleri	36	7.2	50	9.8	107	21.1	189	37.1	126	24.8
Anlamlarına göre sözcük.	29	5.7	45	8.9	125	24.6	223	43.9	86	16.9
Okuma ilkeleri	40	7.9	40	7.9	119	23.4	164	32.3	145	28.5
Dinleme ilkeleri	38	7.5	51	10.0	13	2.6	297	58.4	109	21.5
Yazma çalışmaları	41	8.1	57	11.2	108	21.3	179	35.2	123	24.2
Yazılı anlatım türleri	38	7.5	49	9.6	127	25.0	190	37.4	104	20.5
Dinleme kuralları	50	9.8	44	8.7	122	24.0	172	33.9	120	23.6
Cümle türleri	35	6.8	60	11.7	133	26.1	185	36.4	95	18.4
Türkçenin yapı özellik.	38	7.5	52	10.2	158	31.1	195	38.4	65	12.8
Yapılarına göre sözcük.	32	6.3	62	12.2	208	40.9	162	31.9	44	8.7
Türkçenin ses özellikleri	48	9.4	82	16.1	180	35.4	153	30.1	45	8.9

Çizelge 17'de görüldüğü gibi, olumlu seçenekler olarak kabul edilen “çok” ve “pek çok” seçeneklerinin yüzdeleri toplandığında öğrencilerin % 78.8'i “okunan metnin çeşitli yönlerden yorumlanması”nı YÖK zorunlu Türk dili dersinde işlenilmesi gereken birinci konu olarak belirttikleri görülmektedir. Öğrencilerin % 75.6'sı “konuşma uygulamaları”nın ikinci, % 77.4'ü “konuşma kuralları”nın üçüncü, % 74.4'ü “okuma kuralları”nın dördüncü, % 73'ü “anlatım bozuklukları”nın beşinci, % 71.7'si “dinlenileni değerlendirme”nin altıncı, % 71.6'sı “dinlenileni eleştirme”nin yedinci, % 71.5'i “konuşurken yapılan yanlışlar”ın sekizinci, % 69.9'u “noktalama imleri ve yazım kuralları”nın dokuzuncu, % 67.4'ü “yazma kuralları”nın onuncu, % 65.3'ü “yazarken dikkat edilecek noktalar”ın on birinci, % 61.9'u “konuşma türleri”nin on ikinci, % 60.8'i “anlamlarına göre sözcükler”in ve “okuma ilkeleri”nin on üçüncü, % 60.3'ü “dinleme ilkeleri”nin on dördüncü, % 59.4'ü “yazma çalışmaları”nın on beşinci, % 57.9'u “yazılı anlatım türleri”nin on altıncı, % 57.5'i “dinleme kuralları”nın on yedinci, % 55.4'ü “tümce türleri”nin on sekizinci, % 51.2'si “Türkçenin yapı özellikleri”nin on dokuzuncu, % 40.6'sı “yapılarına göre sözcükler”in yirminci, % 39.1'i ise “Türkçenin ses özellikleri”nin yirmi birinci konu olarak Türk dili dersinde işlenilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Sonuç olarak öğretim elemanları ve öğrenciler “noktalama imleri ve yazım kuralları”, “konuşurken yapılan yanlışlar”, “konuşma türleri”, “okuma kuralları”, “yazma çalışmaları” ve “yazarken dikkat edilecek noktalar” konuları için değişik görüşlere sahiptirler. Öğretim elemanları ve öğrencilerin sırasıyla “konuşma kuralları”, “konuşma uygulamaları”, “okunan metnin çeşitli yönlerden yorumlanması”, “anlatım bozuklukları”, “dinlenileni değerlendirme”, “dinlenileni eleştirme”, “yazma kuralları”, “okuma ilkeleri”, “dinleme ilkeleri”, “dinleme kuralları”, “yazılı anlatım türleri”, “anlamlarına göre sözcükler”, “tümce türleri”, “Türkçenin ses özellikleri”, “Türkçenin yapı özellikleri”, “yapılarına göre sözcükler” konularında görüş birliği içinde oldukları söylenebilir. Özellikle “tümce türleri”, “Türkçenin ses özellikleri”, “Türkçenin yapı özellikleri”, “yapılarına göre sözcükler” öğretim elemanları ve öğrencilerin Türk dili dersinin konuları arasında bulunmasını istemedikleri konulardır. Bu durumda dilbilgisi konularının derste yeri geldiğince anlatılması, ders saatinin tamamının dilbilgisi konularına ayrılmaması gerektiği söylenebilir.

3.4. Türk Dili Dersi Programının Öğretim Süreçleri

Araştırmada, sorunun çözümüne yönelik olarak yanıt aranan dördüncü soru, üniversitelerde okultulan YÖK zorunlu Türk Dili dersinin programının öğretim süreçlerinin hangi nitelikte olması gerektiğidir. Bunu belirlemek için öğretim elemanları ve öğrencilere biri ortak olmak üzere dört soru sorulmuştur. Türk dili dersi

öğretim süreçlerini belirlemek amacıyla öğrencilerin derse olan ilgisini ne tür uygulamaların artırabileceği öğretim elemanları ve öğrencilere sorulan ortak sorudur. Türk dili dersinin anlatımında hangi yöntemlerin, tekniklerin ve araç-gereçlerin kulmanılması gerektiği soruları ise sadece öğretim elemanlarına sorulmuştur.

YÖK zorunlu Türk dili dersinin programının öğretim süreçlerini belirlemek için öğretim elemanları ve öğrencilere sorulan ortak soru, öğrencilerin hangi uygulamalara ilgi gösterdikleridir. Öğretim elemanlarına göre öğrencilerin Türk dili dersinde ilgi gösterdikleri uygulamalarla ilgili görüşlerini yansıtan veriler Çizelge 18'de verilmiştir.

Çizelge 18

Öğretim Elemanlarına Göre Öğrenciler Hangi Uygulamalara İlgi Göstermektedirler?
(N = 94)

Uygulamalar	Hiç		Çok Az		Az		Çok		Pek Çok	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Çeşitli konuların tartışılmasına	1	1.1	5	5.3	12	12.8	43	45.7	33	35.1
Konuşmaya yönelik çalışmalara	1	1.1	10	10.6	14	14.9	51	54.3	18	19.1
Yazmaya yönelik çalışmalara	2	2.1	7	7.5	17	18.1	50	53.2	18	19.1
Okumaya yönelik çalışmalara	1	1.1	11	11.7	22	23.4	42	44.7	18	19.1
Dinlemeye yönelik çalışmalara	2	2.1	22	23.4	31	33.0	32	34.1	7	7.4
Dilbilgisi konularının ağırlıklı olarak işlenmesine	12	12.9	20	21.5	41	43.0	17	18.3	4	4.3

Çizelge 18'de görüldüğü gibi, olumlu seçenekler olarak kabul edilen “çok” ve “pek çok” seçeneklerinin yüzdeleri toplandığında öğretim elemanlarının % 80.8'inin öğrencilerin derse olan ilgisini artırabilecek uygulamanın “çeşitli konuların tartışılması” olduğunu belirttikleri görülmektedir. Sırasıyla, %73.4'ü “konuşmaya yönelik çalışmalar”ın, % 72.3'ü “yazmaya yönelik çalışmalar”ın , % 63.8'i “okumaya yönelik çalışmalar”ın %41.5'i “dinlemeye yönelik çalışmalar”ın, % 22.6'sı da

“dilbilgisi konularının ağırlıklı olarak anlatılması”nın öğrencilerin derse olan ilgisini artırabileceği konusunda görüş bildirmişlerdir.

Çizelge 18'de görüldüğü gibi, öğretim elemanları dilbilgisi konularının öğrencilerin derse olan ilgisini artırmadığı, aksine derse olan ilgisini azalttığını düşünmektedirler. Öğretim elemanlarının büyük bir çoğunluğu (% 77.4) dilbilgisi konularının derste ağırlıklı olarak işlenmemesi gerektiğini belirtmektedirler. Bu da Çizelge 16' da belirtilen öğretim elemanlarına göre içeriğe alınması gereken konularla tutarlıdır.

Öğrencilerin hangi uygulamalara ilgi gösterdikleri öğrencilere de sorulmuştur. Öğrencilerin bu soruyla ilgili görüşlerini yansıtan veriler Çizelge 19'da verilmiştir.

Çizelge 19
Öğrenciler Hangi Uygulamalara İlgi Göstermektedirler?
(N = 508)

Uygulamalar	Hiç		Çok Az		Az		Çok		Pek Çok	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Çeşitli konuların tartışılmasına	18	3.5	9	1.8	42	8.3	141	27.8	29.8	58.6
Konuşmaya yönelik çalışmalara	22	4.3	16	3.1	61	12.0	235	46.3	174	34.3
Okumaya yönelik çalışmalara	32	6.3	20	3.9	105	20.7	198	39.0	153	30.1
Yazmaya yönelik çalışmalara	30	5.9	37	7.3	117	23.0	204	40.2	120	23.6
Dinlemeye yönelik çalışmalara	41	8.1	32	6.3	121	23.8	229	45.1	85	16.7
Dilbilgisi konularının ağırlıklı olarak işlenmesine	86	16.9	90	17.8	192	37.8	113	22.2	27	5.3

Çizelge 19'da görüldüğü gibi, olumlu seçenekler olarak kabul edilen “çok” ve “pek çok” seçeneklerinin yüzdeleri toplandığında öğrencilerin % 86.4'ünün derse olan ilgilerini artırabilecek uygulamanın “çeşitli konuların tartışılması” olduğunu belirttikleri görülmektedir. Öğrenciler, sırasıyla “konuşmaya yönelik çalışmalar”ın

(%80.6'sı), “okumaya yönelik çalışmalar”ın (% 69.1'i), “yazmaya yönelik çalışmalar”ın (% 63.8'i), “dinlemeye yönelik çalışmalar”ın (% 61.8'i) derse olan ilgilerini artırabilecek uygulamalar olduğu görüşündedirler. Öğrencilerin % 72.5'i dilbilgisi konularının ağırlıklı olarak anlatılmasının derse olan ilgilerini azalttığını belirtmektedirler.

Öğretim elemanı ve öğrencilerin, “okumaya yönelik çalışmalar”, “yazmaya yönelik çalışmalar” konusunda farklı görüşlerde oldukları gözlemlense de, bu farklılığın çok büyük olmadığı görülmektedir. Özellikle dilbilgisi konularına ağırlık verilerek dersin anlatılması öğretim elemanları ve öğrenciler tarafından istenmemektedir. Bu konuda öğretim elemanları ve öğrenciler aynı görüştedirler. Her iki taraf da bu durumun öğrencinin derse olan ilgisini azaltacağını belirtmektedir.

Sonuç olarak, Türk dili dersi programının öğretim süreçlerinde, sırasıyla “çeşitli konuların tartışılması”na, “konuşmaya yönelik çalışmalar”a, “yazmaya yönelik çalışmalar”a, “okumaya yönelik çalışmalar”, “dinlemeye yönelik çalışmalar”a daha çok, dilbilgisi konularına ise daha az yer verilmelidir.

Öğretim süreçlerini belirlemek amacıyla sorulan ikinci soru Türk dili dersinin anlatımında kullanılması gereken yöntemlerle ilgili olduğu için sadece öğretim elemanlarına sorulmuştur. Öğretim elemanlarının bu soruyla ilgili yanıtlarından elde edilen veriler Çizelge 20'de verilmiştir.

Çizelge 20
Öğretim Elemanlarına Göre Türk Dili Dersinin Öğretiminde
Hangi Öğretim Yöntemleri Kullanılmalıdır?
(N = 94)

Öğretim Yöntemleri	Hiç		Çok Az		Az		Çok		Pek Çok	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Tartışma yöntemi	2	2.1	2	2.1	10	10.6	53	56.4	27	28.8
Gösterip yaptırma yöntemi	3	3.2	2	2.1	17	18.1	41	43.6	31	33.0
Bireysel çalışma yöntemi	3	3.2	9	9.5	29	30.9	36	38.3	17	18.1
Anlatma yöntemi	2	2.1	10	10.6	38	40.5	33	35.1	11	11.7

Çizelge 20'den de anlaşılacağı üzere öğretim elemanlarının % 85.2'si Türk dili dersinde tartışma yönteminin kullanılması gerektiği görüşünü belirtirken, % 76.6'sı gösterip - yaptırma yönteminin, % 56.2'si bireysel çalışma yönteminin, % 46.8'i ise anlatma yönteminin kullanılması gerektiğini belirtmişlerdir.

Öğretim süreçlerini belirlemek amacıyla sorulan üçüncü soru Türk dili dersinin anlatımında kullanılması gereken tekniklerle ilgili olduğu için sadece öğretim elemanlarına sorulmuştur. Öğretim elemanlarının bu soruyla ilgili yanıtlarından elde edilen veriler Çizelge 21'de verilmiştir.

Çizelge 21
Öğretim Elemanlarına Göre Türk Dili Dersinin Öğretiminde
Hangi Öğretim Teknikleri Kullanılmalıdır?
(N = 94)

Öğretim Teknikleri	Hiç		Çok Az		Az		Çok		Pek Çok	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Soru - yanıt tekniği	2	2.1	4	4.3	26	27.7	49	52.1	13	13.8
İkili ve grup çalışmaları tekniği	4	4.3	3	3.3	30	32.1	41	43.0	16	17.3
Bireyselleştirilmiş öğretim tekniği	5	5.3	7	7.4	36	38.3	34	36.2	12	12.8
Bilgisayar destekli öğretim tekniği	9	9.6	9	9.6	32	34.0	37	39.4	7	7.4
Drama ve rol yapma tekniği	7	7.4	8	8.5	41	43.6	32	34.0	6	6.5

Çizelge 21'den de anlaşılacağı üzere, öğretim elemanlarının % 65.9'u Türk dili dersinde "soru - yanıt tekniği"nin kullanılması gerektiğini belirtirken, % 60.3'ü "ikili ve grup çalışmaları tekniği"nin, % 49'u "bireyselleştirilmiş öğretim tekniği"nin, % 46.8'i "bilgisayar destekli öğretim tekniği"nin, % 40.5'i ise "drama ve rol yapma tekniği"nin kullanılması gerektiğini belirtmişlerdir. Çizelgeye dikkat edilirse yüzdelerin yüksek olmadığı görülür. Çizelge 20'de belirtilen yöntemlerde ise yüzdeler yüksektir. Bu iki çizelge arasındaki belirgin fark, öğretim elemanlarının yöntem ve tekniği bir saymaları veya çok iyi bilmedikleri biçiminde yorumlanabilir.

Öğretim süreçlerini belirlemek amacıyla sorulan dördüncü soru Türk dili dersinin anlatımında kullanılması gereken araç-gereçlerle ilgili olduğu için sadece öğretim elemanlarına sorulmuştur. Öğretim elemanlarının bu soruyla ilgili yanıtlarından elde edilen veriler Çizelge 22'de verilmiştir.

Çizelge 22
Öğretim Elemanlarına Göre Türk Dili Dersinin Öğretiminde
Hangi Araç - Gereçler Kullanılmalıdır?
(N = 94)

Araç - Gereçler	Hiç		Çok Az		Az		Çok		Pek Çok	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Kitaplar	0	0.0	2	2.4	5	5.4	34	35.7	53	56.5
Yazı tahtaları	2	1.2	3	2.4	24	25.6	45	50.1	20	20.7
Teyp ve ses bantları	5	5.2	14	15.3	27	28.7	40	42.2	8	8.6
Bilgisayar ve internet	9	9.6	14	14.9	24	25.5	27	28.7	20	21.3
TV ve kapalı devre TV	13	13.8	15	16.0	23	24.4	31	33.0	12	12.8
Video	12	12.8	17	18.1	27	28.7	25	26.6	13	13.8
Projektörler	13	13.8	16	17.1	34	36.2	24	25.5	7	7.4
Radyo	13	13.8	18	19.1	33	35.1	24	25.6	6	6.4
Filmler	13	13.8	17	18.1	36	38.3	19	20.2	9	9.6
Resimler	14	14.9	22	23.4	40	42.5	12	12.8	6	6.4

Çizelge 22'de de görüldüğü gibi, öğretim elemanlarının % 92.2'si Türk dili dersinin işlenmesinde "kitaplar"ın kullanılması gerektiği konusunda görüş belirtirken, % 70.8'i "yazı tahtaları"nın, % 50.5'i "teyp ve ses bantları"nın, % 49'u "bilgisayar ve internet olanakları"nın, % 45.7'si "TV ve kapalı devre televizyon"un, % 40.2'si "video"nun, % 32.9'u "projektörler"in, % 32.2'si "radyo"nun, % 29'u "film makinesi ve hareketli filmler"in, % 19.6'sı ise "resimler"in Türk dili dersinin işlenmesinde kullanılması gerektiğini belirtmişlerdir.

Yine aynı çizelgeden anlaşılacağı üzere, öğretim elemanları Türk dili dersinin işlenmesinde en çok kullanılması gereken araç - gerecin kitaplar ve yazı tahtaları olması doğrultusunda görüş belirtmişlerdir. Öğretim elemanlarının diğer araç - gereçlerin kullanılmasını gerekli görmedikleri söylenebilir.

3.5. Türk Dili Dersinde Öğrenci Başarısının Değerlendirilmesi

Araştırmada, sorunun çözümüne yönelik olarak yanıt aranan beşinci soru, üniversitelerde okutulan YÖK zorunlu Türk dili dersinde öğrenci başarısının nasıl değerlendirilmeli gerektiğidir. Bunu belirlemek için öğretim elemanlarına iki soru sorulmuştur. Sorular Türk dili dersinde öğrenci başarısının nasıl değerlendirilmesi gerektiği ve başarının ölçülmesi için ne tür testler kullanılması gerektiği ile ilgilidir. Sorulan ilk soru, öğrenci başarısının nasıl değerlendirilmesi gerektiğidir. Öğretim elemanlarının bu soruyla ilgili görüşlerini yansıtan veriler Çizelge 23'te verilmiştir.

Çizelge 23

Öğretim Elemanlarına Göre Öğrenci Başarısı Nasıl Değerlendirilmelidir?
(N = 94)

Değerlendirme Biçimi	Sayı	Yüzde
Sınav ve ödev notu ortalamaları alınarak	51	54.3
Sınav yapıp not vererek	22	23.4
Sınav yapıp "başarılı", "başarısız" biçiminde belirterek	13	13.8
Ödev yaptırıp not vererek	6	6.4
Derse devam eden her öğrenciyi başarılı sayarak	2	2.1

Çizelge 23'te de görüldüğü gibi, öğretim elemanlarının % 54.3'ü "sınav ve ödev notu ortalamaları" alınarak öğrenci başarısının değerlendirilmesi dorultusunda görüş bildirirken, % 23.4'ü "sınav yapıp not vererek", % 13.8'i "sınav yapıp 'başarılı', 'başarısız' biçiminde belirterek", % 6.4'ü "ödev yaptırıp not vererek", % 2.1'i ise "derse devam eden her öğrenciyi başarılı sayarak" biçiminde görüş belirtmişlerdir.

Sonuç olarak öğretim elemanlarının öğrenci başarısının değerlendirilmesi için sınav yapılmasının, bu sınavın da notla değerlendirilmesinin gerektiği, derse devam eden her öğrencinin başarılı sayılmasının doğru olmadığı görüşünde oldukları söylenebilir.

YÖK zorunlu Türk dili dersinde öğrenci başarısının nasıl değerlendirileceğini belirlemek için öğretim elemanlarına sorulan ikinci soru, öğrenci başarısının

değerlendirilmesinde ne tür testler kullanılması gerektiğidir. Öğretim elemanlarının bu soruyla ilgili görüşlerini yansıtan veriler Çizelge 24'te verilmiştir.

Çizelge 24
Öğretim Elemanlarına Göre Öğrenci Başarısının Değerlendirilmesinde
Hangi Test Türleri Kullanılmalıdır?
(N = 94)

Test Türleri	Sayı	Yüzde
Uygun görülen soru tiplerinden oluşturulacak testler	50	53.2
Açık uçlu sorulardan oluşturulacak testler	35	37.2
Çoktan seçmeli sorulardan oluşturulacak testler	6	6.4
Tamamlama tipi sorulardan oluşturulacak testler	3	3.2

Çizelge 24'ten de anlaşıldığı üzere öğretim elemanlarının % 53.5'i öğrenci başarısının değerlendirilmesinde kullanılacak test türünün "uygun görülen soru tiplerinden oluşturulacak testler" olduğunu belirtirken, % 39.5'i "açık uçlu sorulardan oluşturulacak testler", % 3.5'i "çoktan seçmeli sorulardan oluşturulacak testler", % 3.5'i "tamamlama tipi sorulardan oluşturulacak testler" olduğunu belirtmişlerdir.

Sonuç olarak öğretim elemanlarının, Türk dili dersinde öğrenci başarısının değerlendirilmesi için kullanılacak en uygun test türünün karma testler olduğu, sadece çoktan seçmeli ve tamamlama tipi sorulardan oluşturulacak test türlerinin Türk dili dersinde öğrenci başarısının değerlendirilmesinde kullanılmasını doğru bulmadıkları söylenebilir.

4. ÖZET, YARGI VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırma sonunda elde edilen bulgular özetlenip bu bulgulara dayalı olarak oluşturulan “Türk Üniversiteleri için Türk Dili Dersi Program Modeli”ne, varılan yargıya ve önerilere yer verilmiştir.

4.1. Özet

Türk Dili dersi, 1981 yılında çıkarılan 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu ile yükseköğretim kurumlarında okutulması gereken zorunlu ve ortak ders olarak belirlenmiştir. Böylece, Türk Dili dersi bir çerçeve programla 1983-1984 öğretim yılı başından itibaren üniversitelerin tüm fakülte ve yüksekokullarının programlarında sekiz yarıyıl olarak okutulmaya başlanmıştır. Ancak Yükseköğretim Kurumu 1991 yılında 3747 sayılı Yükseköğretim Kanunu ile 2547 sayılı Yükseköğretim Kanununda değişiklik yaparak Türk Dili dersinin okutulma süresini en az iki yarıyıl olarak belirlemiştir. Üniversitelerin tüm fakülte ve yüksekokulları da programlarında Türk Dili dersi süresini en çok iki yarıyıla sınırlamışlardır. Türk Dili dersinin süresi iki yarıyıla sınırlandırılmasına rağmen yeni bir program oluşturulmamış, bunun için de dersin uygulanmasında bir birlik sağlanamamış, değişik uygulamalar görülmüştür. Bu durum, okutulmasının bir amacı olan Türk Dili dersinin amacına ulaşmasını engellemiştir.

Belirtilen olumsuz durumların düzeltilmesi, Türk Dili dersi programının gözden geçirilmesi ve bilimsel temellere dayalı bir program modelinin geliştirilmesi ile sağlanabilir. Türk Dili dersi program modelinin oluşturulması bir gereksinimdir. Yapılan araştırma ile bu gereksinimin giderileceği umulmaktadır.

Program modeli oluşturmak amacıyla Türk Dili dersi öğretim elemanları ve Türk Dili dersi okuyan öğrencilerin görüşleri öğrenilmiştir. Bu görüşler doğrultusunda Türk Dili dersi programının ilkeleri, amaçları, içeriği, öğretim süreçleri ve öğrenci başarısının değerlendirilme biçimi belirlenmeye çalışılmıştır.

Araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. Öğretim elemanları ve öğrencilere uygulanmak üzere bilgi toplama araçları geliştirilmiştir. Bilgi toplama araçlarının geçerliği uzman görüşleri alınarak, güvenilirliği ise anketlerin bir grup öğretim elemanı ve öğrenciye iki ayrı zamanda uygulanması ile yapılmıştır. Öğretim elemanları anketinin güvenilirlik katsayısı $r = 0.90$, öğrenci anketininki ise $r = 0.91$ olarak hesaplanmıştır.

Araştırma, Anadolu Üniversitesinde, Ankara Üniversitesinde, Boğaziçi Üniversitesinde, Çukurova Üniversitesinde, Dokuz Eylül Üniversitesinde, Dumlupınar Üniversitesinde, Erciyes Üniversitesinde, Fırat Üniversitesinde, Gazi Üniversitesinde, Hacettepe Üniversitesinde, İnönü Üniversitesinde, Kırıkkale Üniversitesinde, Kocaeli Üniversitesinde, Kocatepe Üniversitesinde, Niğde Üniversitesinde, 19 Mayıs Üniversitesinde, Osman Gazi Üniversitesinde, Selçuk Üniversitesinde, Süleyman Demirel Üniversitesinde, Uludağ Üniversitesinde 1997 - 1998 öğretim yılında çeşitli bölümlerde YÖK zorunlu Türk Dili dersini okutan 94 öğretim elemanı ve Anadolu, Boğaziçi, Hacettepe, Selçuk, Uludağ üniversitelerinin Eğitim, Edebiyat, Fen, İktisadi ve İdari Bilimler fakültelerinin İngilizce, Sosyoloji, Tarih, Matematik, Kimya, ve İktisat bölümlerine TS, TM, M, F, S, D puan türlerine göre yerleştirilmiş 508 öğrencinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir.

Yirmi üniversitedeki 94 öğretim elemanı ve altı üniversitenin çeşitli bölümlerinde okuyan 508 öğrencinin görüşlerinden elde edilen veriler "SPSS For Windows" paket programı kullanılarak çözümlenmiştir.

Çözümlenmeler sonunda elde edilen bulgular şunlardır:

1. Öğretim elemanlarına göre Türk Dili dersleri, her üniversitenin kendi bünyesinde oluşturulacak merkezi bir Türk Dili birimince yürütülmelidir.
2. Öğretim elemanlarının dönem başı ve sonunda görüş alışverişinde bulunulmasını daha doğru buldukları söylenebilir.
3. Öğretim elemanlarının % 24.5'i hizmetiçi eğitimi gerekli görmezken, % 75.5'i gerekli görmektedir.
4. Öğretim elemanları ve öğrencilerin Türk Dili dersinin zorunlu olarak okutulması gerektiği görüşünde birleştikleri söylenebilir.
5. Öğretim elemanları ve öğrencilerin Türk Dili dersinin kısa süreli okutulması görüşünde oldukları söylenebilir.

6. Öğretim elemanları ve öğrenciler, Türk Dili dersinin haftalık ders saatinin iki saat olması konusunda görüş birliği içindedirler.

7. Türk Dili dersi programının amaçları konusunda öğretim elemanları ve öğrenciler “anadili bilincini geliştirebilme”, “yazılarında Türkçenin noktalama imleri ve yazım kurallarını doğru olarak uygulayabilme”, “duygu, düşünce, tasarım ve izlenimlerini kompozisyon ilkelerine uygun olarak yazıyla doğru, anlaşılır ve etkili biçimde anlatabilme”, “bir metni doğru anlamlandırarak biçimde okuyabilme”, “dinlenen konuşmaları tam ve doğru olarak anlayabilme” amaçları için değişik görüşlere sahiptirler. Öğretim elemanları ve öğrencilerin “duygu, düşünce, tasarım ve izlenimlerini konuşma ilkelerine uygun olarak sözle doğru, anlaşılır ve etkili biçimde anlatabilme”, “okuduğunu tam ve doğru olarak anlayabilme”, “eleştirel okuma ve dinleme becerilerini geliştirebilme”, “kitap okuma alışkanlığını kazanabilme” amaçlarının Türk Dili dersinin amaçları içinde yer alması gerektiği konusunda görüş birliği içinde oldukları söylenebilir. Bununla birlikte öğretim elemanları ve öğrencilerin “yazılı anlatım türlerine uygun örnekler hazırlayabilme / yazabilme” amacının Türk Dili dersinin amaçları arasında en sonda yer alması konusunda görüş birliği içinde oldukları görülmektedir.

8. Programın içeriği konusunda öğretim elemanları ve öğrenciler “noktalama imleri ve yazım kuralları”, “konuşurken yapılan yanlışlar”, “konuşma türleri”, “okuma kuralları”, “yazma çalışmaları” ve “yazarken dikkat edilecek noktalar” konuları için değişik görüşlere sahiptirler. Öğretim elemanları ve öğrencilerin sırasıyla “konuşma kuralları”, “konuşma uygulamaları”, “okunan metnin çeşitli yönlerden yorumlanması”, “anlatım bozuklukları”, “dinlenen değeri değerlendirme”, “dinlenen eleştirme”, “yazma kuralları”, “okuma ilkeleri”, “dinleme ilkeleri”, “dinleme kuralları”, “yazılı anlatım türleri”, “anlamlarına göre sözcükler”, “tümce türleri”, “Türkçenin ses özellikleri”, “Türkçenin yapı özellikleri”, “yapılarına göre sözcükler” konularında görüş birliği içinde oldukları söylenebilir. Özellikle “tümce türleri”, “Türkçenin ses özellikleri”, “Türkçenin yapı özellikleri”, “yapılarına göre sözcükler” öğretim elemanları ve öğrencilerin Türk Dili dersinin konuları arasında bulunmasını istemedikleri konulardır. Bu durumda dilbilgisi konularının derste yeri geldiğinde anlatılması, ders saatinin tamamının dilbilgisi konularına ayrılması gerektiği söylenebilir.

9. Öğretim elemanları ve öğrenciler Türk Dili derslerinde dilbilgisi konularına ağırlıklı olarak yer verilmesini istememektedirler. Bunun öğrencinin derse olan ilgisini azaltacağını belirtmektedirler. Türk Dili ders programının öğretim süreçlerinde, sırasıyla “çeşitli konularda tartışılması”na, “konuşmaya yönelik çalışmalar”a, “yazmaya yönelik çalışmalar”a, “okumaya yönelik çalışmalar”a, “dinlemeye yönelik çalışmalar”a daha çok, dilbilgisi konularına ise daha az yer verilmelidir.

10. Öğretim elemanlarının % 85.2'si Türk Dili dersinde “tartışma yöntemi”nin kullanılması gerektiği görüşünü belirtirken, % 76.6'sı “gösterip - yaptırma yöntemi”nin, % 56.2'si “bireysel çalışma yöntemi”nin, % 46.8'i ise “anlatma yöntemi”nin kullanılması gerektiği görüşündedirler.

11. Öğretim elemanlarının % 65.9'u Türk Dili dersinde “soru - yanıt tekniği”nin kullanılması gerektiği görüşünü belirtirken, % 60.3'ü “ikili ve grup çalışmaları tekniği”nin, % 49'u “bireyselleştirilmiş öğretim tekniği”nin, % 46.8'i “bilgisayar destekli öğretim tekniği”nin, % 40.5'i ise “drama ve rol yapma tekniği”nin kullanılması gerektiğini belirtmişlerdir.

12. Öğretim elemanlarının % 92.2'si Türk Dili dersinin işlenmesinde “kitaplar”ın kullanılması gerektiği konusunda görüş belirtirken, % 70.8'i “yazı tahtalar”ının, % 50.5'i “teyp ve ses bantları”nın, % 49'u “bilgisayar ve internet olanakları”nın, % 45.7'si “TV ve kapalı devre televizyon”un, % 40.2'si “video”nun, % 32.9'u “projektörler”in, % 32.2'si “radyo”nun, % 29'u “film makinesi ve hareketli filmler”in, % 19.6'sı ise “resimler”in Türk Dili dersinin işlenmesinde kullanılması gerektiğini belirtmişlerdir.

13. Öğretim elemanları öğrenci başarısının değerlendirilmesi için sınav yapılmasının, bu sınavın da notla değerlendirilmesinin gerekli olduğunu belirtmişlerdir. Derse devam eden her öğrencinin başarılı sayılmasını doğru bulmadıkları söylenebilir.

14. Öğretim elemanları Türk Dili dersinde öğrenci başarısının değerlendirilmesi için kullanılacak en uygun test türünün karma testler olduğu görüşündedirler. Sadece çoktan seçmeli ve tamamlama tipi sorulardan oluşturulacak testlerle Türk Dili dersinde öğrenci başarısının değerlendirilmesini doğru bulmadıkları söylenebilir. (*)

(*) Bu bulgulara dayalı olarak geliştirilen “Türk Dili Dersi Program Modeli” sayfa 56'da verilmiştir.

TÜRK ÜNİVERSİTELERİ İÇİN TÜRK DİLİ DERSİ PROGRAM MODELİ

İLKELER

- * Türk dili dersleri merkezi bir Türk dili eğitimi birimince planlanmalı ve yürütülmelidir.
- * Öğretim elemanları Türk dili dersiyle ilgili görüş alış-verişinde bulunmak üzere dönem başı ve sonunda bir araya gelmelidirler.
- * Türk dili dersi öğretim elemanları hizmetiçi eğitime katılmalıdırlar.
- * Türk dili dersinin zorunlu olarak okutulmasına devam edilmelidir.
- * Türk dili dersinin iki yarıyıl haftada iki saat olarak programlarda almasına devam edilmelidir.

AMAÇLAR

- * Duygu, düşünce, tasarım ve izlenimlerini konuşma ilkelerine uygun olarak sözle doğru, anlaşılır ve etkili biçimde anlatabilme.
- * Okuduğunu tam ve doğru olarak anlayabilme.
- * Anadili bilincini geliştirebilme
- * Eleştirel okuma ve dinleme becerilerini geliştirebilme.
- * Dinlenen konuşmaları tam ve doğru olarak anlayabilme.
- * Duygu, düşünce, tasarım ve izlenimlerini kompozisyon ilkelerine uygun olarak yazıyla doğru, anlaşılır ve etkili biçimde anlatabilme.

İÇERİK

- * Konuşma uygulamaları.
- * Konuşma kuralları.
- * Konuşurken yapılan yanlışlar.
- * Okunan metnin çeşitli yönlerden yorumlanması.
- * Okuma kuralları.
- * Anlatım bozuklukları.
- * Dinlenenleri değerlendirme.
- * Yazarken dikkat edilecek noktalar.

ÖĞRETİM SÜREÇLERİ

- * Derste çeşitli konularda tartışma ortamları yaratarak konuşmaya yönelik çalışmalar yapılmalıdır.
- * Türk dili dersinde tartışma yöntemi ve gösterip - yaptırma yönteminin kullanılması daha doğrudur.
- * Türk dili dersinde soru - yanıt tekniğinin kullanılması daha doğrudur.
- * Türk dili dersinde araç - gereç olarak kitaplar ve yazı tahtalarının kullanılması daha doğrudur.

DEĞERLENDİRME

- * Öğrenci başarısı, öğrencinin sınav ve ödev notu ortalamaları alınarak değerlendirilmelidir.
- * Türk dili dersinin sınavında uygun görülen soru tiplerinden oluşturulan karma testler kullanılmalıdır.

4.2. Yargı

Araştırma sonunda ilkeleri, amaçları, içeriği, öğretim süreçleri, değerlendirme biçimi saptanarak oluşturulan “Türk Dili Dersi Program Modeli”nin üniversitelerde uygulanmasının Türk Dili dersinin işlenişinde birliği sağlayarak dersin amacına ulaşılacağı yargısına varılmıştır.

4.3. Öneriler

Araştırma bulgularına dayalı olarak şu öneriler geliştirilebilir:

1. Türk Dili dersi öğretim elemanları, öğrencilerin gereksinmelerini göz önünde tutarak dersin amaçlarını belirlemelidir. Bunun için, bu çalışmada veri toplamak amacıyla geliştirilen anket kullanılabilir.
2. Araştırmanın sonucunda öğrencilerin de Türk Dili dersinin programa zorunlu ders olarak alınmasını doğru buldukları ortaya çıkmıştır. Bunun için Türk Dili derslerinde öğrencinin gelecekte yararlanabileceği konular işlenmelidir.
3. Dersin yalnızca bir bilgi dersi değil; büyük ölçüde bir beceri dersi olduğu göz önünde bulundurularak öğrencilerin konuşma ve yazma becerileri geliştirilmelidir.
4. Bilgileri tazelemek, Türkçenin öğretimiyle ilgili yenilikleri öğrenmek, üzerinde anlaşılamayan konularla ilgili görüş alışverişinde bulunmak, ders uygulamalarını tartışmak üzere öğretim elemanlarının bir araya gelmesi sağlanmalıdır. Bu hizmetiçi eğitimle de sağlanabilir.
5. Bu araştırma ile ortaya konan program modelinin etkililiği, desenlenecek bir araştırma ile sınanabilir.

EKLER

EK		Sayfa
1	Çeşitli Kurumlarla Yazışmalar	59
2	YÖK Zorunlu Türk Dili Dersinin Çerçeve Programı	61
3	Türk Üniversiteleri için Türk Dili Dersi Program Modeli Öğretim Elemanı Anket Formu	65
4	Türk Üniversiteleri için Türk Dili Dersi Program Modeli Öğrenci Anket Formu	74

EK - 1**ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,
ESKİŞEHİR**

Enstitünüzün Eğitim Bilimleri anabilim dalı Eğitim Programları ve Öğretim programında yüksek lisans öğrencisiyim. Prof. Dr. Şefik Yaşar danışmanlığında “Türk Üniversiteleri için Türk Dili Dersi Program Modeli” konulu bir yüksek lisans tezi hazırlamaktayım. Tezimle ilgili olarak çeşitli üniversitelerde Türk dili dersi okutan öğretim elemanlarına ve Türk dili dersi okuyan öğrencilere anket uygulamam gerekmektedir.

Çeşitli üniversitelerde ilgili öğretim elemanlarına ve öğrencilere söz konusu anketi uygulayabilmem için ilgili makamlardan izin verilmesi konusunda gerekli işlemlerin yapılmasını bilgilerinize sunarım.

23.3.1998

(İmza)
Zakine Öztürk

Adres:
Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Görevlisi
Eskişehir

EK 1 - devam

T.C.
ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Tarih: 24.03.1998

Sayı: B.30.2.ANA.O.El.00.0-412/350

İlgili Makama,

Enstitümüz Eğitim Bilimleri anabilim dalı Eğitim Programları ve Öğretim yüksek lisans programı öğrencisi Zakine ÖZTÜRK (01120002) halen Prof. Dr. Şefik YAŞAR'ın danışmanlığını yürüttüğü "Türk Üniversiteleri için Türk Dili Dersi Program Modeli" adlı teziyle ilgili olarak bir anket yapmaktadır. Adı geçen öğrenciye yapacağı anket için gereken kolaylığın gösterilmesi hususunu bilgilerinize arz ederim.

(İmza)

Prof. Dr. Enver ÖZKALP
Enstitü Müdürü

Adres: Yusun Emre Kampusü ESKİŞEHİR
Tel: 335 05 80 / 3243

EK - 2

YÖK ZORUNLU TÜRK DİLİ DERSİNİN ÇERÇEVE PROGRAMI

GİRİŞ:

İlk ve ortaöğretimde dilbilgisi ve Türkçe dersleri yeterli ölçü ve nitelikte ele alınmadığı için üniversiteye gelen öğrenciler, dillerini doğru ve güzel kullanma yeteneğini kazanamamış bulunmaktadır. Bu sonuçta, Türk dilinin elli yıldan beri çeşitli yönere çekilmesinden doğan istikrarsızlığın da etkisi vardır. Bu durum üniversite öğrenimi için bir yetersizlik olarak kendini göstermiş ve yükseköğretime Türk Dili derslerinin konmasını gerekli kılmıştır.

AMAÇ:

Üniversitelerde okutulacak Türk Dili derslerinin amacı: Yükseköğrenimini tamamlamış olan her gence, anadilinin yapı ve işleyip özelliklerini gereğince kavratılabilmek; dil - düşünce bağlantısı açısından yazılı ve sözlü ifade aracı olarak, Türkçeyi doğru ve güzel kullanabilme yeteneği kazandırabilmek; öğretimde birleştirici ve bütünleştirici bir dili egemen kılmak ve anadili bilincine sahip gençler yetiştirmektir.

Düşüncelerin amaca göre en mükemmel şekilde ifade edilebilmesi için gerekli kuralları kapsayan retorik bilgisi, her meslekte yetişmiş gençler için çok önemli bir konu teşkil etmektedir.

Bu bakımdan Yükseköğretim kurumlarında verilecek Türkçe derslerini liselerde verilen Türkçe ve edebiyat derslerinin bir devamı olarak özellikle retorik alanında yoğunlaştırılması yararlı olacaktır. Diğer taraftan gençlerin yazılı kompozisyon yanında düzgün ve etkin bir hitabet alışkanlığı kazanmaları da ihmal edilmemesi gereken bir konudur.

Batı ülkelerinde bu konuda yazılmış kitaplardan da yararlanılarak Türkçe ders programlarında kitleye hitap etme tekniğine ait yöntem ve kuralların öğretilmesi mümkündür. Bu konuda başta Atatürk olmak üzere değerli Türk hatiplerinin konuşma metinlerinden yararlanmak yerinde olur.

Girişte belirtildiği noktalar ve dersin amacı dikkate alınarak aşağıda programla ilgili esaslar hazırlanmıştır.

EK 2 - devam

1. YIL

1. Dil nedir? Dilin sosyal bir kurum olarak ulus yaşamındaki yeri ve önemi; dil - kültür ilişkisi. (3 saat)
2. Türk dilinin dünya dilleri arasındaki yeri. (2 saat)
3. Türk dilinin gelişmesi ve tarihi devirleri. (3 saat)
4. Türk dilinin bugünkü durumu ve yayılma alanları. (2 saat)
5. Türkçede sesler ve sınıflandırılması. (2 saat)
6. Türkçenin ses özellikleri ve ses bilgisi ile ilgili kuralları.(3 saat)
7. Hece bilgisi. (1 saat)
8. Yazım kuralları ve uygulaması. (8 saat)
9. Noktalama işaretleri ve uygulaması. (4 saat)
Birinci ve ikinci yarıyıl sınavları (4 saat)

2. YIL

1. Türkçenin yapım ekleri ve uygulaması. (8 saat)
2. Kompozisyonla ilgili genel bilgiler. (3 saat)
3. Kompozisyon yazmada kullanılacak plan ve uygulaması. (4 saat)
4. Türkçede isim ve fiil çekimleri (4 saat)
5. Kompozisyonda anlatım şekilleri ve uygulaması. (5 saat)
6. Zarfların ve edatların Türkçedeki kullanım şekilleri. (4 saat)
Birinci ve ikinci yarıyıl sınavları (4 saat)

3. YIL

1. Cümlelerin unsurları, cümle tahlili ve uygulaması. (10 saat)
2. Edebiyat ve düşünce dünyası ile ilgili eserlerin okunup incelenmesi ve retorik uygulamaları. (12 saat)
3. Yazılı kompozisyon türleri ve uygulaması. (6 saat)
Birinci ve ikinci yarıyıl sınavları (4 saat)

4. YIL

1. Anlatım ve cümle bozuklukları ve bunların düzeltilmesi. (6 saat)
2. İlmî yazıların hazırlanmasında uyulacak kurallar (rapor, makale, tebliğ v.b. gibi). (9 saat)
3. Türk ve dünya edebiyatlarından ve düşünce tarihinden seçilmiş örnek metinlere dayanılarak öğrencinin doğru ve güzel konuşma ve yazma yeteneğinin geliştirilmesi ve bununla ilgili retorik uygulamaları. (13 saat)
Birinci ve ikinci yarıyıl sınavları (4 saat)

EK 2 - devam

**UYGULAMADA KULLANILACAK METİNLERLE İLGİLİ KİTAPLAR VE
ÖĞRENCİYE TAVSİYE EDİLECEK ESERLER**

1. ATATÜRK, **Nutuk.**
2. **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri.**
3. ATATÜRK, Mustafa Kemal. **Zabit ve Kumandanla Hasbihal.**
4. ABASIYANIK, Sait Faik. **Hikayeler.**
5. ADIVAR, Adnan. **Osmanlı Türklerinde İlim.**
6. ADIVAR, Halide Edip. **Sinekli Bakkal, Handan, Ateşten Gömlek, Türk'ün Ateşle İmtihanı v.b.**
7. ALLAINE. **Minerva ve Bilgelik.**
8. ASYA, Arif Nihat. **Şiirler ve Nesirler.**
9. ATAY, Falih Rıfkı. **Çankaya.**
10. BACON. **Denemeler.**
11. BAKİLER, Yavuz Bülent. **Yalnızlık, Duvak, Üsküp'ten Kosova'ya.**
12. BANARLI, Nihat Sami. **Türkçenin Sırları.**
13. BANGUOĞLU, Tahsin. **Türkçenin Grameri, Anahatlarıyla Türk Grameri.**
14. BEYATLI, Yahya Kemal. **Kendi Gök Kubbemiz, Eğil Dağlar, Aziz İstanbul.**
15. BUĞRA, Tarık. **Küçük Ağa, Firavun İmamı, Hikayeler v.b.**
16. ÇAMLIBEL, Faruk Nafiz. **Han Duvarları.**
17. ÇINARLI, Mehmet. **Söylemek Yarışır.**
18. ÇOKUM, Sevinç. **Makine, Bizim Diyar.**
19. EMİR, Sabahat. **Kompozisyon Yazma Sanatı.**
20. ERGİN, Muharrem. **Türk Dili Bilgisi**
21. ERSOY, Mehmet Akif. **İstiklal Marşı, Sefahat.**
22. ESENDAL, Memduh Şevket. **Hikayeler.**
23. GÖKTULGA, Fahri Celal. **Hikayeler.**
24. GÖKALP, Ziya. **Türkçülüğün Esasları, Türkleşmek - İslamlaşmak - Muasırlaşmak.**
25. GÜNGÖR, Erol. **Türk Kültürü ve Milliyetçilik.**
26. GÜLTEKİN, Reşat Nuri. **Çalışkuşu, Akşam Güneşi vb.**
27. HAŞİM, Ahmet. **Bize Göre, Piyale, Göl Saatleri.**
28. HİSAR, Abdülhak Şinasi. **Çamlıca'daki Eniştemiz, Fahim Bey ve Biz vb,**
29. İŞINSU, Emine. **Küçük Dünya, Çiçekler Büyür.**
30. KANIK, Orhan Veli. **Şiirler.**

EK 2 - devam

31. KAPLAN, Mehmet. **Kültür ve Dil, Büyük Türkiye Rüyası, Edebiyatımızın İçinden, Şiir Tahlilleri, Hikaye Tahlilleri.**
32. KALAN, Mehmet, İnci Enginün. **Atatürk Devri Fikir Hayatı I, II; Atatürk Devri Türk Edebiyatı I, II.**
33. KARAMANLIOĞLU, Ali. **Türk Dili Nereden Geliyor, Nereye Gidiyor.**
34. KARAOSMANOĞLU, Yakup Kadri. **Yaban, Kiralık Konak, Ankara vb.**
35. KARAY, Refik Halit. **Memleket Hikayeleri, Gurbet Hikayeleri.**
36. KARASAR, Niyazi. **Araştırmalarda Rapor Hazırlama Yöntemi, Bilimsel Araştırma Teknikleri.**
37. KORKMAZ, Zeynep. **Cumhuriyet Döneminde Türk Dili.**
38. KUNTAY, Mithat Cemal. **Üç İstanbul.**
39. MONTAIGNE. **Denemeler.**
40. MÜFTÜOĞLU, Ahmet Hikmet. **Çağlayanlar.**
41. ORTAÇ, Yusuf Ziya. **Portreler.**
42. ÖZÖN, Mustafa Nihat. **Yazmak Sanatı ve Kompozisyona Giriş.**
43. RAUF, Mehmet. **Eylül.**
44. SAFA, Peyami. **Dokuzuncu Hariciye Koğuşu.**
45. SEPETÇİOĞLU, Mustafa N. **Menevşeler Ölmemeli.**
46. SEYFETTİN, Ömer. **Hikayeler.**
47. ŞEHABETTİN, Cenap. **Tiryaki Sözleri.**
48. TANSEL, Fevziye Abdullah. **İyi ve Doğru Yazma Usulleri.**
49. TANPINAR, Ahmet Hamdi. **Huzur, Abdullah Efendinin Rüyaları.**
50. TURAL, Sadık K. **Zamanın Elinden Tutmak.**
51. TURHAN, Mümtaz. **Kültür Değişmeleri.**
52. TÜRK KÜLTÜRÜNÜ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ YAYINI. **Türk Dünyası El Kitabı.**
53. UŞAKLIGİL, Halit Ziya. **Mai ve Siyah, Aşk-ı Memnu, Kırk Yıl, Sanata Dair.**
54. ÜLKEN, Hilmi Ziya. **Türk Tefekkür Tarihi.**
55. YETKİN, Suut Kemal. **Denemeler.**

EK 3

**TÜRK ÜNİVERSİTELERİ İÇİN TÜRK DİLİ DERSİ PROGRAM MODELİ
ÖĞRETİM ELEMANI ANKET FORMU**

Değerli Öğretim Elemanı,

Türk üniversitelerinde okutulan Türk dili dersi için bir program modeli ortaya koymak amacıyla bir araştırma yapılmaktadır. Elinizdeki anket bu araştırma için gerekli olan bilgileri edinmek amacıyla oluşturulmuştur. Özgün bir program geliştirilebilmesi için üniversitelerde Türk dili dersi okutan siz öğretim elemanlarının görüş ve önerileri büyük önem taşımaktadır.

Anket iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde kişisel bilgilere, ikinci bölümde Türk dili dersi programının oluşturulması için sizin görüşlerinizi öğrenmeye yönelik sorulara yer verilmiştir. Anketin sonunda da Türk dili dersi programının geliştirilmesine ilişkin, anket maddelerinde belirlemediğiniz görüş, düşünce ve önerilerinizi belirtebileceğiniz açık uçlu bir soruya yer verilmiştir.

Bu çalışma bilimsel amaçlı olup vereceğiniz yanıtlar araştırma dışında hiçbir amaçla kullanılmayacaktır. Araştırmanın amacına ulaşabilmesi vereceğiniz yanıtların içtenliğine ve doğruluğuna bağlıdır. Anket üzerine adınızı, soyadınızı yazmanıza gerek yoktur.

Gösterdiğiniz ilgiye ve değerli katkılarınıza şimdiden teşekkür eder, saygılarımı sunarım.

Öğr. Gör. Zakine ÇELİK ÖZTÜRK

Adres:

Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Eskişehir

Tel: 0 222 335 05 80 / 2314

EK 3 - devam**BÖLÜM I****Kişisel Bilgiler**

1. Cinsiyetiniz:

Kadın

Erkek

2. Görevli olduğunuz üniversite:

3. Akademik unvanınız

Prof. Dr.

Doç. Dr.

Yard. Doç. Dr.

Dr.

Öğr. Gör.

Okutman

Başka (lütfen belirtiniz): .....

4. Üniversitede Türk dili dersini kaç yıldır okutmaktasınız?

1 - 5 yıldır

6 - 10 yıldır

11 - 15 yıldır

16 - 20 yıldır

20 yıl ve daha yukarısı

EK 3 - devam

LÜTFEN YANITSIZ SORU BIRAKMAYINIZ

BÖLÜM II

Aşağıda belirtilen maddelerin karşısındaki derecelendirilmiş seçeneklerden size en uygun olan seçeneğin kutucuğuna (X) imini koyunuz. Her bir madde için yalnızca bir durum işaretleyiniz.

A. Aşağıda belirtilen amaçlar üniversitelerde okutulmakta olan Türk dili dersi programında ne ölçüde yer almalıdır?

	Hiç	Çok Az	Az	Çok	Pek Çok
1. Anadili bilincini geliştirebilme	( )	( )	( )	( )	( )
2. Dinlenen konuşmaları tam ve doğru olarak anlayabilme	( )	( )	( )	( )	( )
3. Duygu, düşünce ve isteklerini konuşma ilkelerine uygun olarak sözle doğru, anlaşılır ve etkili biçimde anlatabilme	( )	( )	( )	( )	( )
4. Okuduğunu tam ve doğru olarak anlayabilme	( )	( )	( )	( )	( )
5. Bir metni doğru anlamlandırarak okuyabilme	( )	( )	( )	( )	( )
6. Eleştirel okuma ve dinleme becerilerini geliştirebilme	( )	( )	( )	( )	( )
7. Kitap okuma alışkanlığını kazanabilme	( )	( )	( )	( )	( )
8. Duygu, düşünce ve isteklerini kompozisyon ilkelerine uygun olarak yazıyla doğru, anlaşılır ve etkili biçimde anlatabilme	( )	( )	( )	( )	( )
9. Yazılı anlatım türlerine uygun örnekler hazırlayabilme / yazabilme	( )	( )	( )	( )	( )
10. Yazılarına Türkçenin noktalama imleri ve yazım kurallarını doğru olarak uygulayabilme	( )	( )	( )	( )	( )
Başka (lütfen belirtiniz):					

EK 3 - devam

LÜTFEN YANITSIZ SORU BIRAKMAYINIZ

B. Aşağıda belirtilen konular Türk dili dersi programının içeriğinde ne ölçüde yer almalıdır?

	Hiç	Çok Az	Az	Çok	Pek Çok
1. Türkçenin ses özellikleri	( )	( )	( )	( )	( )
2. Türkçenin yapı özellikleri	( )	( )	( )	( )	( )
3. Anlamlarına göre sözcükler	( )	( )	( )	( )	( )
4. Yapılarına göre sözcükler	( )	( )	( )	( )	( )
5. Cümle türleri	( )	( )	( )	( )	( )
6. Anlatım bozuklukları	( )	( )	( )	( )	( )
7. Noktalama imleri ve yazım kuralları	( )	( )	( )	( )	( )
8. Dinleme ilkeleri	( )	( )	( )	( )	( )
9. Dinleme kuralları	( )	( )	( )	( )	( )
10. Dinlenileni değerlendirme	( )	( )	( )	( )	( )
11. Dinlenileni eleştirme	( )	( )	( )	( )	( )
12. Konuşma kuralları	( )	( )	( )	( )	( )
13. Konuşma türleri	( )	( )	( )	( )	( )
14. Konuşurken yapılan yanlışlar	( )	( )	( )	( )	( )
15. Konuşma uygulamaları	( )	( )	( )	( )	( )
16. Okuma ilkeleri	( )	( )	( )	( )	( )
17. Okuma kuralları	( )	( )	( )	( )	( )
18. Okunan metnin çeşitli yönlerden yorumlanması	( )	( )	( )	( )	( )
19. Yazma kuralları	( )	( )	( )	( )	( )
20. Yazarken dikkat edilecek noktalar	( )	( )	( )	( )	( )
21. Yazma çalışmaları	( )	( )	( )	( )	( )
22. Yazılı anlatım türleri	( )	( )	( )	( )	( )

Başka (lütfen belirtiniz): .....

EK 3 - devam

LÜTFEN YANITSIZ SORU BIRAKMAYINIZ

C. Aşağıdaki belirtilen uygulamalar öğrencilerin derse olan ilgisini ne ölçüde artırabilir?

	Hiç	Çok Az	Az	Çok	Pek Çok
1. Dilbilgisi konularına ağırlıklı olarak yer verilmesi	( )	( )	( )	( )	( )
2. Dinlemeye yönelik çalışmalar	( )	( )	( )	( )	( )
3. Konuşmaya yönelik çalışmalar	( )	( )	( )	( )	( )
4. Okumaya yönelik çalışmalar	( )	( )	( )	( )	( )
5. Yazmaya yönelik çalışmalar	( )	( )	( )	( )	( )
6. Çeşitli konularda tartışılması	( )	( )	( )	( )	( )
Başka (lütfen belirtiniz):					

D. Aşağıda belirtilen öğretim yöntemlerinden Türk Dili dersinin öğretiminde ne ölçüde yararlanılması uygun olur?

	Hiç	Çok Az	Az	Çok	Pek Çok
1. Anlatma yöntemi	( )	( )	( )	( )	( )
2. Tartışma yöntemi	( )	( )	( )	( )	( )
3. Gösterip yaptırma yöntemi	( )	( )	( )	( )	( )
4. Bireysel çalışma yöntemi	( )	( )	( )	( )	( )
Başka (lütfen belirtiniz):					

E. Aşağıda belirtilen öğretim tekniklerinden Türk Dili dersinin öğretiminde ne ölçüde yararlanılması uygun olur?

	Hiç	Çok Az	Az	Çok	Pek Çok
1. Soru - yanıt tekniği	( )	( )	( )	( )	( )
2. Drama ve rol yapma tekniği	( )	( )	( )	( )	( )
3. İkili ve grup çalışmaları tekniği	( )	( )	( )	( )	( )
4. Bireyselleştirilmiş öğretim tekniği	( )	( )	( )	( )	( )
5. Bilgisayar destekli öğretim tekniği	( )	( )	( )	( )	( )
Başka (lütfen belirtiniz):					

EK 3 - devam

LÜTFEN YANITSIZ SORU BIRAKMAYINIZ

F. Aşağıda belirtilen araç - gereçlerden Türk Dili dersinin öğretiminde ne ölçüde yararlanılması uygun olur?

	Hiç	Çok Az	Az	Çok	Pek Çok
1. Yazı tahtaları (kara, beyaz, pazen...)	☐	☐	☐	☐	☐
2. Kitaplar (ders kitapları, öykü, şiir...)	☐	☐	☐	☐	☐
3. Resimler (figürinler, levhalar, afişler.)	☐	☐	☐	☐	☐
4. Projektörler (opak, slayt, tepegöz...)	☐	☐	☐	☐	☐
5. Radyo	☐	☐	☐	☐	☐
6. Teyp ve ses bantları	☐	☐	☐	☐	☐
7. Film makinesi ve hareketli filmler	☐	☐	☐	☐	☐
8. TV ve kapalı devre televizyon	☐	☐	☐	☐	☐
9. Video	☐	☐	☐	☐	☐
10. Bilgisayar ve internet olanakları	☐	☐	☐	☐	☐
Başka (lütfen belirtiniz):					

Aşağıda belirtilen maddelerin seçeneklerinde size en uygun olan seçeneğin kutucuğuna (X) imini koyunuz. Her bir maddede yalnızca bir kutucuğu işaretleyiniz.

G. Üniversitelerde okutulmakta olan Türk Dili dersinde öğrenci başarısı nasıl değerlendirilmelidir? (yalnızca bir seçenek işaretleyiniz)

- Sınav yapıp not vererek
- Sınav yapıp "başarılı", "başarısız" biçiminde belirterek
- Sınav ve ödev notu ortalamaları alınarak
- Ödev yaptırıp not vererek
- Derse devam eden her öğrenciyi başarılı sayarak

Başka (lütfen belirtiniz): .....

EK 3 - devam

LÜTFEN YANITSIZ SORU BIRAKMAYINIZ

“G” maddesinde “Ödev yaptırıp not vererek” veya “Derse devam eden her öğrenciyi başarılı sayarak” seçeneklerinden herhangi birini işaretlediyseniz “H” maddesini yanıtlamanıza gerek yoktur.

H. Üniversitelerde okutulmakta olan Türk dili dersinde öğrenci başarısını ölçmek amacıyla ne tür testler kullanılmalıdır? (yalnızca bir seçenek işaretleyiniz)

- Çoktan seçmeli sorulardan oluşturulmuş testler (test)
- Açık uçlu sorulardan oluşturulmuş testler (klasik yazılı, kompozisyon)
- Tamamlama tipi sorulardan oluşturulmuş testler (boşluk doldurma)
- Uygun görülen soru tiplerinden oluşturulacak testler

Başka (lütfen belirtiniz): .....

I. Üniversitenizde Türk dili dersinin planlama, yürütme ve yönetme işleri nasıl bir örgütlenme ile yapılmalıdır? (yalnızca bir seçenek işaretleyiniz)

- Her fakülte ya da yüksekokul kendisi yapmalıdır.
- Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü tarafından yapılmalıdır.
- Eğitim Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi Bölümü tarafından yapılmalıdır.
- Bütün üniversiteye yönelik merkezi bir Türk dili eğitimi birimince yapılmalıdır.

Başka (lütfen belirtiniz): .....

İ. Türk dili dersi kaç yıl okutulmalıdır? (yalnızca bir seçenek işaretleyiniz)

- 1 yıl
- 2 yıl
- 3 yıl
- 4 yıl

Başka (lütfen belirtiniz): .....

EK 3 - devam

LÜTFEN YANITSIZ SORU BIRAKMAYINIZ

J. Türk dili dersi haftada kaç saat okutulmalıdır? (yalnızca bir seçenek işaretleyiniz)

- 1 saat
 2 saat
 3 saat
 4 saat
 5 saat
 6 saat

Başka (lütfen belirtiniz): .....

K. Türk dili dersi öğretim elemanlarının görüş alışverişinde bulunmak için hangi sıklıkta biraraya gelmeleri uygun olur? (yalnızca bir seçenek işaretleyiniz)

- Öğretim yılı başında
 Öğretim yılı sonunda
 Öğretim yılı başı ve sonunda
 Dönem başında
 Dönem başı ve sounda
 Biraraya gelmeleri gerekmez

Başka (lütfen belirtiniz): .....

L. Türk dili dersi öğretim elemanlarının geliştirici bir eğitimden (hizmetiçi eğitim) geçmeleri gerekir mi? (yalnızca bir seçenek işaretleyiniz)

- Evet
 Hayır

M. Üniversitelerde Türk dili dersinin konumu ne olmalıdır? (yalnızca bir seçenek işaretleyiniz)

- Zorunlu
 Seçmeli
 Ön elemeli zorunlu
 Olmamalı

Başka (lütfen belirtiniz): .....

EK 3 - devam

N. Ankette yer alan maddeler dışında Türk dili ders programının geliştirilmesine yönelik belirtmek istediğiniz görüş ve önerileriniz varsa buraya yazabilirsiniz.

EK 4

**TÜRK ÜNİVERSİTELERİ İÇİN TÜRK DİLİ DERSİ PROGRAM MODELİ
ÖĞRENCİ ANKET FORMU**

Değerli öğrenci,

Türk üniversitelerinde okutulan Türk dili dersi için bir program modeli ortaya koymak amacıyla bir araştırma yapılmaktadır. Elinizdeki anket bu araştırma için gerekli olan bilgileri edinmek amacıyla oluşturulmuştur.

Anket iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde kişisel bilgilere, ikinci bölümde Türk dili dersi programının oluşturulması için sizin görüşlerinizi öğrenmeye yönelik sorulara yer verilmiştir. Anketin sonunda da Türk dili ders programının geliştirilmesine ilişkin, anket maddelerinde belirlemediğiniz görüş, düşünce ve önerilerinizi belirtebileceğiniz açık uçlu bir soruya yer verilmiştir.

Bu çalışma bilimsel amaçlı olup vereceğiniz yanıtlar araştırma dışında hiçbir amaçla kullanılmayacaktır. Araştırmanın amacına ulaşabilmesi vereceğiniz yanıtların içtenliğine ve doğruluğuna bağlıdır. Anket üzerine adınızı, soyadınızı yazmanıza gerek yoktur.

Gösterdiğiniz ilgiye ve değerli katkılarınıza şimdiden teşekkür eder, saygılarımı sunarım.

Öğr. Gör. Zakine ÇELİK ÖZTÜRK

Adres:

Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Eskişehir

Tel: 0 222 335 05 80 / 2314

EK 4 - devam**BÖLÜM I****Kişisel Bilgiler**

1. Cinsiyetiniz:
  - Kadın
  - Erkek

2. Öğrenim gördüğünüz üniversite
  - Anadolu Üniversitesi
  - Boğaziçi Üniversitesi
  - Hacettepe Üniversitesi
  - Selçuk Üniversitesi
  - Uludağ Üniversitesi

3. Öğrenim gördüğünüz alan
  - Tarih
  - Sosyoloji
  - İngilizce
  - Matematik
  - Kimya
  - İktisat

EK 4 - devam

LÜTFEN YANITSIZ SORU BIRAKMAYINIZ

BÖLÜM II

Aşağıda belirtilen maddelerin karşlarındaki derecelendirilmiş seçeneklerden size en uygun olan seçeneğin kutucuğuna (X) imini koyunuz. Her bir madde için yalnızca bir durum işaretleyiniz.

A. Aşağıda belirtilen amaçlar üniversitelerde okutulmakta olan Türk dili dersi programında ne ölçüde yer almalıdır?

	Hiç	Çok Az	Az	Çok	Pek Çok
1. Anadili bilincini geliştirebilme	( )	( )	( )	( )	( )
2. Dinlenen konuşmaları tam ve doğru olarak anlayabilme	( )	( )	( )	( )	( )
3. Duygu, düşünce ve isteklerini konuşma ilkelerine uygun olarak sözle doğru, anlaşılır ve etkili biçimde anlatabilme	( )	( )	( )	( )	( )
4. Okuduğunu tam ve doğru olarak anlayabilme	( )	( )	( )	( )	( )
5. Bir metni doğru anlamlandırarak okuyabilme	( )	( )	( )	( )	( )
6. Eleştirel okuma ve dinleme becerilerini geliştirebilme	( )	( )	( )	( )	( )
7. Kitap okuma alışkanlığını kazanabilme	( )	( )	( )	( )	( )
8. Duygu, düşünce ve isteklerini kompozisyon ilkelerine uygun olarak yazıyla doğru, anlaşılır ve etkili biçimde anlatabilme	( )	( )	( )	( )	( )
9. Yazılı anlatım türlerine uygun örnekler hazırlayabilme / yazabilme	( )	( )	( )	( )	( )
10. Yazılarına Türkçenin noktalama imleri ve yazım kurallarını doğru olarak uygulayabilme	( )	( )	( )	( )	( )
Başka (lütfen belirtiniz):					

EK 4 - devam

LÜTFEN YANITSIZ SORU BIRAKMAYINIZ

B. Aşağıda belirtilen konular Türk dili dersi programının içeriğinde ne ölçüde yer almalıdır?

	Hiç	Çok Az	Az	Çok	Pek Çok
1. Türkçenin ses özellikleri (ünlü, ünsüz uyumu..)	( )	( )	( )	( )	( )
2. Türkçenin yapı özellikleri (kök, ek, gövde..)	( )	( )	( )	( )	( )
3. Anlamlarına göre sözcükler (mecaz, yan, eş...)	( )	( )	( )	( )	( )
4. Yapılarına göre sözcükler (basit, türemiş...)	( )	( )	( )	( )	( )
5. Cümle türleri (ad, eylem, olumlu, olumsuz..)	( )	( )	( )	( )	( )
6. Anlatım bozuklukları	( )	( )	( )	( )	( )
7. Noktalama imleri ve yazım kuralları	( )	( )	( )	( )	( )
8. Dinleme ilkeleri	( )	( )	( )	( )	( )
9. Dinleme kuralları	( )	( )	( )	( )	( )
10. Dinlenileni değerlendirme	( )	( )	( )	( )	( )
11. Dinlenileni eleştirme	( )	( )	( )	( )	( )
12. Konuşma kuralları	( )	( )	( )	( )	( )
13. Konuşma türleri	( )	( )	( )	( )	( )
14. Konuşurken yapılan yanlışlar	( )	( )	( )	( )	( )
15. Konuşma uygulamaları	( )	( )	( )	( )	( )
16. Okuma ilkeleri	( )	( )	( )	( )	( )
17. Okuma kuralları	( )	( )	( )	( )	( )
18. Okunan metnin çeşitli yönlerden yorumlanması	( )	( )	( )	( )	( )
19. Yazma kuralları	( )	( )	( )	( )	( )
20. Yazarken dikkat edilecek noktalar	( )	( )	( )	( )	( )
21. Yazma çalışmaları	( )	( )	( )	( )	( )
22. Yazılı anlatım türleri	( )	( )	( )	( )	( )

Başka (lütfen belirtiniz): .....

EK 4 - devam

LÜTFEN YANITSIZ SORU BIRAKMAYINIZ

C. Aşağıdaki belirtilen uygulamalar derse olan ilginizi ne ölçüde artırabilir?

	Hiç	Çok Az	Az	Çok	Pek Çok
1. Dilbilgisi konularına ağırlıklı olarak yer verilmesi	( )	( )	( )	( )	( )
2. Dinlemeye yönelik çalışmalar	( )	( )	( )	( )	( )
3. Konuşmaya yönelik çalışmalar	( )	( )	( )	( )	( )
4. Okumaya yönelik çalışmalar	( )	( )	( )	( )	( )
5. Yazmaya yönelik çalışmalar	( )	( )	( )	( )	( )
6. Çeşitli konularda tartışılması	( )	( )	( )	( )	( )
Başka (lütfen belirtiniz):					

Aşağıda belirtilen maddelerin seçeneklerinde size en uygun olan seçeneğin kutucuğuna (X) imini koyunuz. Her bir maddede yalnızca bir kutucuğu işaretleyiniz.

D. Türk Dili dersi kaç yıl okutulmalıdır? (yalnızca bir seçenek işaretleyiniz)

- ( ) 1 yıl
 ( ) 2 yıl
 ( ) 3 yıl
 ( ) 4 yıl

Başka (lütfen belirtiniz): .....

E. Türk Dili dersi haftada kaç saat okutulmalıdır?

- ( ) 1 saat
 ( ) 2 saat
 ( ) 3 saat
 ( ) 4 saat
 ( ) 5 saat
 ( ) 6 saat

Başka (lütfen belirtiniz): .....

EK 4 - devam**LÜTFEN YANITSIZ SORU BIRAKMAYINIZ**

F. Üniversitelerde Türk Dili dersinin konumu ne olmalıdır?

- Zorunlu
- Seçmeli
- Ön elemeli zorunlu
- Olmamalı

Başka (lütfen belirtiniz): .....

G. Ankette yer alan maddeler dışında Türk Dili ders programının geliştirilmesine yönelik belirtmek istediğiniz görüş ve önerileriniz varsa buraya yazabilirsiniz.

KAYNAKÇA

- Adalı, Oya. **Yüksek Öğretimde Sözlü ve Yazılı Anlatım**. İzmir: Aydın Yayınevi, 1982.
- Aksan, Doğan. **Her Yönüyle Dil (Ana Çizgileriyle Dilbilim)**. Ankara: Levent Ofset Matbaa ve Yayıncılık, 1995.
- Aksoy, Ömer Asım. **Dil Yanlıları**. Beşinci basım. İstanbul: Adam Yayınları, 1993.
- Aykaç, E. Ülker. "Türk Üniversiteleri için Beden Eğitimi Dersi Program Modeli", **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**. Eskişehir: 1997.
- Başkan, Özcan. "İnsan Dilinin Doğuşu", **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten**. 1968, ss. 83 - 91.
- Cumhuriyet Bilim ve Teknik Dergisi**. "Dil ve Konuşma Yeteneği Doğuştan", Sayı 571, 28 Şubat 1998.
- Deligönül, Mehmet. "Türkçe Öğretiminde Genel Sorunlar", **Türk Dilinin Öğretimi Toplantısı 1-3 Ekim 1986**. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, 1988, ss. 21 - 26.
- Demir, Mehmet. "Türkçe Öğretiminde Yöntemler". **Türk Dilinin Öğretimi Toplantısı 1-3 Ekim 1986**. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, 1988, ss. 79 - 82.
- Demirel, Özcan. **Genel Öğretim Yöntemleri**. Ankara: USEM Yayınları - 11, 1993.
- _____. **Türkçe Programı ve Öğretimi**. Ankara: USEM Yayınları - 12, 1996.

Doğan, Hıfzı. **Eğitimde Program ve Öğretim Tasarımı**. Ankara: 1997.

Eflatun. **Küçük Diyaloglar**. (Çeviren: Teoman Aktürel). İstanbul: Remzi Kitabevi, 1972.

Ertürk, Selahattin. **Eğitimde “Program” Geliştirme**. Ankara: Meteksan Yayınları, 1993.

Eyüpoğlu, İsmet Zeki. “Dil Bayramı”, **Dil Devrimi Üzerine**. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1967.

Fidan, Nurettin ve Münire Erden. **Eğitim Bilimine Giriş**. Ankara: 1994.

Gencan, Tahir Nejat. **Dilbilgisi**. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1979.

Göğüş, Bekir. **Orta Dereceli Okullarımızda Türkçe ve Yazın Eğitimi**. Ankara: Gül Yayınevi, 1978.

_____. “Uluslararası Anadili Eğitimi Örgütü”, **Türk Dilinin Öğretimi Toplantısı 1-3 Ekim 1986**. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, 1988, ss. 15 - 20

Gökçe, Birsen. **Ortaöğretim Gençliği ve Sorunları**. Ankara: MEB, 1984.

Göktürk, Akşit. “Dil - Edebiyat Öğretimine Yeni Yaklaşımlar” **Orta Öğretim Kurumlarında Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi ve Sorunları**. Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayınları, 1986, ss. 1 - 30.

Gürkan, Tanju. “Çocuğun Dil Gelişimi ve Eğitimde Ailenin Rolü”, **Türk Dilinin Öğretimi Toplantısı 1-3 Ekim 1986**. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, 1988, ss. 27 - 43.

Güvenç, Bozkurt. **Kültür Kuramında Bütüncülük Sorunu Üzerine Bir Deneme**. Ankara: Hacettepe Basımevi, 1970.

_____. **İnsan ve Kültür**. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1991.

Herodotos. **Herodot Tarihi**. (Çeviren:Müntekim Ökmen). İstanbul: Remzi Kitabevi, 1973.

- Hañerliođlu, Orhan. **Düşünce Tarihi**. Dördüncü basım. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1983.
- Hızal, Alışan. **Uzaktan Öğretim Süreçleri ve Yazılı Gereçler**. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, 1983.
- İlin, M. ve Segal, E. **İnsan Nasıl İnsan Oldu**. (Çeviren: Ahmet Zekerya). İstanbul: Yeni Dünya Yayınları, 1983.
- Kantemir, Enise. **Yazılı ve Sözlü Anlatım**. Üçüncü basım. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, 1991.
- Kavcar, Cahit. **Edebiyat ve Eğitim**. İkinci basım. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, 1994.
- Karasar, Niyazi. **Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler**. Dördüncü basım. Ankara: Bahçelievler P.K.33, 1991.
- Keskin, Aytekin. "Güncel Dilsel Olgular ve Türkçenin Durumu", **Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**. 8, 1993, ss. 34 - 42.
- Kılbaş, Şükran. **Gençlik ve Boş Zaman Değerlendirme**. Çukurova Üniversitesi Basımevi, 1994.
- Kısakürek, Mehmet Ali. **Üniversitelerimizde Yenileşme "Program ve Öğretim Açısından"**, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, 1976.
- Köksal, Aydın. **Dil ve Ekin**. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1980.
- Nasuhoğlu, Rauf. "Yükseköğretim Adaylarında Ne Gibi Nitelikler Aranmalıdır?", **Yüksek Öğretime Giriş Sorunları**. Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayınları, 1978, ss. 57 - 95.
- _____. "Öğretim ve Bilim Dili Olarak Türkçe", **Orta Öğretim Kurumlarında Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi ve Sorunları**. Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayınları, 1986, ss. 141 - 166.

- Özarslan, Ersin. “Yükseköğretimde Türk Dili Öğretiminin Bazı Meseleleri”, **Türk Dilinin Öğretimi Toplantısı 1-3 Ekim 1986**. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, 1988, ss. 157 - 162.
- Özer, Bekir. “Türk Üniversiteleri için Yabancı Dil Eğitimi Program Modeli”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**. Ankara: 1984.
- Oğuzkan, A. Ferhan. **Eğitim Terimleri Sözlüğü**. Ankara: Türk Dil Kurumu, 1981.
- Püsküllüoğlu, Ali. **Türkçe Sözlük**. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1995.
- Sever, Sedat. **Türkçe Öğretiminde Tam Öğrenme**. İstanbul: YA - PA Yayınları, 1995.
- Sönmez, Veysel. **Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı**. Ankara: Pegem, 1994.
- Sözer, Ersan. **Türk Üniversitelerinde Öğretmen Yetiştirme Sistemlerinin Öğretmenlik Davranışlarını Kazandırma Yönünden Etkililiği**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1991.
- Şimşek, Rasim. “Türkçe Edebiyat Öğretiminde Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, **Türkçe Edebiyat Öğretimi Sempozyumu: Bildiri Metinleri: 3 Mayıs 1997**. İstanbul: Zümrüt Basım Yayın, 1997, ss. 215 - 221.
- Tanilli, Server. **Nasıl Bir Eğitim İstiyoruz?** İkinci basım. İstanbul: Amaç Yayınevi, 1989.
- TED Yayınları. **Yükseköğretime Giriş sorunları**. Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayınevi, 1978.
- Tekin, Halil. **Okuduğunu Anlama Gücü ile Yazılı Anlatım Becerisini Geliştirme Yönünden Okullarımızdaki Türkçe Öğretimi**. Ankara: 1980.
- _____. **Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme**. Ankara: 1984.
- Tıkır, İrfan. “Türk Dili ve Edebiyatındaki Sorunlar ve Bunlara Çözüm Önerileri”, **Türkçe Edebiyat Öğretimi Sempozyumu: Bildiri Metinleri: 3 Mayıs 1997**. İstanbul: Zümrüt Basım Yayın, 1997, ss. 201 - 208.

Üniversite Öğretim Üyeleri Derneği. **Yükseköğretimde Sorunlar ve Çözümler**. İstanbul: Cem Yayınevi, 1990.

Weaver, A.T. ve O.G. Ness. **The Fundamentals and From of Speech**. The Odyssey Press, Inc. New York, 1957.

“Whitehead, A. Aims of Education. New York: Macmillan, 1959” Bozkurt Güvenç. **İnsan ve Kültür**. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1991, s. 258'deki alıntı.

Variş, Fatma. **Eğitimde Program Geliştirme “Teori ve Teknikler”**. Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, 1988.

_____. **Eğitim Bilimine Giriş**. Konya: Atlas Kitabevi, 1994.

Yükseköğretim Kurulu. “2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu”, **Resmi Gazete**, 17506; 6 Kasım 1981.

Yükseköğretim Kurulu. “3747 Sayılı Yükseköğretim Kanunu”, Kabul tarihi : 29 Mayıs 1991.

Zillioğlu, Merih. **İletişim Nedir?** İstanbul: Cem Yayınevi, 1993.